

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Bytová situace romské minority v Jindřichově Hradci

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ PRÁCE**

Autor: Edita Melounová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Alena Kajanová, Ph.D.

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „*Bytová situace romské minority v Jindřichově Hradci*“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2.5.2019

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí bakalářské práce paní doc. PhDr. Aleně Kajanové, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat svým informantům za jejich drahocenný čas a taktéž své rodině, která mi byla oporou v průběhu celého mého studia.

Bytová situace romské minority v Jindřichově Hradci

Abstrakt

Romové tvoří nejviditelnější a nejvýznamnější národnostní menšinu české společnosti. Patří u nás k marginálním skupinám - skupinám žijícím na okraji společnosti. Většinová společnost vidí v Romech „cikány“, kteří se vyhýbají práci a občanským povinnostem, individua zneužívající sociální dávky neschopná běžného bydlení a standardních sousedských vztahů. Z tohoto důvodu se již od dětství ve společnosti cítí nejistí, odmítaní, žijí ve špatných materiálních podmínkách. Není pochyb o tom, že jsou diskriminováni, zejména při hledání důstojného bydlení a taktéž při přijímání do zaměstnání.

Má bakalářská práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a výzkumnou. V první teoretické části jsem popsala a vysvětlila základní pojmy, jež se týkají sociálního vyloučení, Romů jako sociálně vyloučené skupiny, sociálně vyloučených lokalit, sociální situace jejich obyvatel apod. Ve výzkumné části jsem popsala použité metody k vypracování výzkumu. Daný problém jsem zpracovala kvalitativním výzkumem pomocí případové studie zkoumaných osob, a to prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s muži a ženami považující se za Romy žijící v Jindřichově Hradci ve dvou bytových domech a jedné vyloučené lokalitě. Vyhodnocování výsledků jsem prováděla formou otevřeného kódování, díky němuž jsem ze získaných informací vytvořila kategorie a subkategorie. Výzkumný soubor tvoří celkem šest informantů, kteří byli vybráni na základě metody „sněhové koule“, kdy jsem díky doporučení majitele jednoho z bytových domů získala kontakt na svoji první informantku. Ta mi posléze pomohla zprostředkovat schůzku s dalšími členy mnou zkoumané skupiny. Výsledky výzkumu byly vyhodnoceny dle předem stanovených okruhů a porovnány s odbornou literaturou v kapitole „Diskuze“.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že bydlet ve vyloučené lokalitě má na Romy horší dopad než bydlet v soukromých bytových domech. Výsledky výzkumu prokázaly, že vyloučená lokalita nemá dostatečně vybavené byty, dostupnost služeb v okolí není uspokojivá, vyskytuje se zde více zdravotních a psychických problémů v důsledku bydlení a v neposlední řadě tu panují nepříznivé hygienické podmínky. Problémem je, že samotné Město Jindřichův Hradec nepovažuje danou lokalitu na okraji města za vyloučenou, i přesto, že v mapách sociálně vyloučených lokalit Evropského sociálního fondu v ČR evidována je. Je tedy nezbytné, aby si Město tento fakt uvědomilo a přestalo

před danou situací utíkat, protože jinak není možné aktuální stav řešit. Je pravdou, že Město se v poslední době snaží stavbu udržet ve funkčním stavu, ale i přesto zůstává lokalita vyloučenou kvůli obyvatelům a umístění této nemovitosti.

Klíčovým úskalím lidí žijících ve vyloučené lokalitě je ztráta motivace k důstojnějšímu životu. Čím déle se potýkají se sociálním vyloučením, tím složitější je cesta k navrácení se do běžného života většinové společnosti. Stav ztráty motivace těchto lidí vzniká v důsledku bariér, které se vyskytují na cestě za jejich sociální integrací. Tyto překážky jsou pro ně bez pomoci téměř nepřekonatelné. Bylo by tedy vhodné soustavně pracovat na začlenění obyvatel vyloučené lokality do života majoritní společnosti města a podpořit Romy a sociálně slabší k potencionálnímu sociálnímu vzestupu.

Klíčová slova:

Romská minorita; diskriminace; vyloučená lokalita; sociální vyloučení; ztráta motivace.

Housing situation of living Roma minority in Jindřichův Hradec

Abstract

Roma minority is the most visible and important national minority of Czech society. It belongs to our marginal groups. Majority of the society sees Roma people as "gypsies" who avoid work and civic duties, and as individuals abusing social benefits incapable of ordinary living and standard neighborly relations. For this reason, since childhood, they feel insecure, rejected, and they live in poverty. There is no doubt that they are discriminated, especially when they look for decent housing and also when they look for a job.

My bachelor thesis is divided into two parts: theoretical and research. In the first theoretical part I have described and explained the basic terms that relate to social exclusion, Roma minority as a socially excluded group, socially excluded localities, social situation of their inhabitants etc. In the research part I have described the methods used to elaborate the research. I worked on the given problem with qualitative research using a case study of the examined persons, through semi-structured interviews with men and women who consider themselves to be Roma living in Jindřichův Hradec in two apartment buildings and one excluded locality. I performed the evaluation of the results in the form of open coding, and then I created categories and subcategories from the information obtained. The research group consists of a total of six informants who were selected by the "snowball" method, when thanks to the recommendation of the owner of one of the apartment buildings I got contact to my first informant. My first informant helped me to arrange a meeting with other members of the group I examined. The results of the research were evaluated according to predetermined topics and compared with the literature in the chapter "Discussion".

The research showed that living in an excluded location has a worse impact on Roma people than living in private apartment buildings. The research results showed that the excluded locality does not have sufficiently equipped flats, the availability of services in the neighborhood is not satisfactory, there are more health and psychological problems due to housing and last but not least there are unfavorable hygienic conditions. The problem is that the Jindřichův Hradec itself does not consider the locality on the outskirts of the city to be excluded, despite the fact about that is recorded in maps of socially excluded localities of the European Social fund in the Czech Republic. It is necessary

for the city to realize this fact and stop running before the situation, because otherwise the current situation cannot be resolved. It is true that the city has recently been trying to keep the building in better condition, but the location remains excluded because of inhabitants and because of the location of the property.

The key issue of people living in an excluded location is the loss of motivation to live more dignified. The longer they face social exclusion, the more difficult it is to return to normal life in the majority society. The loss of motivation for these people arises as a result of the barriers to their social integration. These barriers are almost insurmountable for them without help. It would be advisable to work systematically to integrate the inhabitants of the excluded locality into the life of the majority society of the city and to support the Roma people and the socially weaker people to the potential social rise.

Keywords:

Roma minority; discrimination; excluded location; social exclusion; loss of motivation.

Obsah

Úvod.....	10
1 Teoretická východiska	11
1.1 Romská minorita	11
1.1.1 Sociální vyloučení.....	11
1.1.2 Vymezení romské populace v České republice	11
1.1.3 Současné sociální problémy.....	14
1.1.4 Současná situace romských obyvatel ve městě Jindřichův Hradec	19
1.2 Bytová politika	19
1.2.1 Sociální bydlení	19
1.2.2 Sociálně vyloučené lokality	20
1.2.3 Systém pomoci v hmotné nouzi.....	21
1.2.4 Státní sociální podpora.....	24
2 Cíl práce a výzkumná otázka	25
2.1 Cíl práce	25
2.2 Výzkumná otázka.....	25
3 Metodika	26
3.1 Metody a techniky sběru dat	26
3.1.1 Kvalitativní výzkum	26
3.1.2 Případová studie.....	26
3.2 Charakteristika výzkumného souboru.....	27
3.3 Proces sběru dat.....	28
3.4 Metoda vyhodnocování dat	29
3.5 Etika výzkumu	29
4 Výsledky	30
4.1 Kategorizace polostrukturovaného rozhovoru	30
4.1.1 Kategorie 1: Úroveň bydlení.....	31
4.1.2 Kategorie 2: Náklady na bydlení	38
4.1.3 Kategorie 3: Okolí bydlení	41
4.1.4 Kategorie 4: Předchozí bydlení.....	43
4.1.5 Kategorie 5: Vztahy	45
4.1.6 Kategorie 6: Zdraví, psychika.....	48

5 Diskuze	51
6 Závěr	57
7 Seznam literatury	60
Seznam tabulek	64

Úvod

Pro zpracování své bakalářské práce jsem si vybrala téma Bytová situace romské minority v Jindřichově Hradci. Toto téma jsem si zvolila z důvodu toho, že bydlení Romů v Jindřichově Hradci, kde bydlím i já, je hodně diskutabilní téma a zajímalo mě, v jakých podmínkách zde doopravdy Romové žijí.

Romové patří mezi jednu z nejvíce ohrožených skupin účastníků na trhu s byty. To je zapříčiněno jednak jejich sociální situací, kdy si nemohou dovolit hradit tržní nájemné, a jednak jejich diskriminací v přístupu k bydlení. Často jsou znevýhodňováni při hledání bydlení ze strany jak soukromých pronajímatelů, tak i ze strany obcí, které jim nezářídka nastavují pro obsazování obecních bytů podmínky, jež nemůže velká část Romů splnit. Z tohoto důvodu žije velká část romských obyvatel v ubytovnách a vyloučených lokalitách, jež nejsou vhodné k důstojnému dlouhodobému bydlení.

Cílem této práce je vymežit specifika bytové situace romské minority v Jindřichově Hradce z pohledu sociální práce. Práci jsem rozdělila na dvě části – na část teoretickou a část výzkumnou. V první teoretické části jsem popsala a vysvětlila základní pojmy, jež se týkají problematiky bydlení Romů v Jindřichově Hradci. Mezi klíčové pojmy patří sociální vyloučení, současné sociální problémy Romů v ČR, sociální bydlení, pomoc v hmotné nouzi, státní sociální podpora a podobně. Druhou částí je výzkumná část, kde jsem popsala použité metody k vypracování výzkumu. Výzkumný soubor tvoří celkem šest informantů, kteří byli vybráni na základě metody „sněhové koule“. Díky doporučení majitele jednoho bytového domu v Jindřichově Hradci jsem se dostala ke svému prvnímu informantovi, který mi pomohl zprostředkovat kontakt s dalšími členy mnou zkoumané skupiny obývající jiný bytový dům a vyloučenou lokalitu. Pro zpracování rozhovorů jsem použila metodu otevřeného kódování, díky němuž jsem ze získaných informací vytvořila kategorie a subkategorie. V diskuzní části jsou výsledky srovnány s dostupnou literaturou. V závěru práce jsou uvedeny přínosy práce.

1 Teoretická východiska

1.1 *Romská minorita*

1.1.1 *Sociální vyloučení*

Pojem sociální vyloučení má v dnešní době mnoho definic, proto je obtížné najít tu nejpřesnější. Je to jeden z vážných problémů moderního světa, který se často dotýká menšinových skupin. V české společnosti lze hovořit o různých skupinách, ale Romové jsou jednoznačně skupinou, která je sociálním vyloučením postížena nejvýrazněji. Jsou společensky vyloučeni a možnosti běžně dostupné většině společnosti jsou však pro jednotlivé Romy, romské rodiny i celé komunity nízké.

Sociální vyloučení je proces omezující dané jedince, rodiny a celé skupiny v přístupu ke zdrojům potřebným k tomu, aby se mohli podílet na sociálním, ekonomickém, politickém a občanském životě společnosti. Tento stav má spoustu důvodů. Mezi příčiny lze zařadit chudobu, diskriminaci, nízkou míru vzdělanosti, nevyhovující bydlení a neméně častým důvodem je také etnická příslušnost. Lidé pak žijí mimo instituce a služby, sociální sítě a rozvojové příležitosti, ke kterým má na rozdíl od nich většina lidí ve společnosti přístup (Navrátil, 2003).

Sociální vyloučení je proces, kdy jsou lidé – jednotlivci, domácnosti, rodiny či celá subpopulace zbavováni krok za krokem přístupu ke zdrojům nutných pro začlenění se do sociálních, ekonomických a politických aktivit společnosti. Mýlně bychom se tedy mohli domnívat, že se jedná pouze o důsledek nedostatku financí, ale je důležité vědět, že roli zde hrají i další faktory, mezi něž bychom zařadili diskriminaci, nedostatečné vzdělání, nevyhovující bydlení atd. (Nikolai et al., 2007).

1.1.2 *Vymezení romské populace v České republice*

V případě otázky týkající se přesného počtu Romů žijících na území ČR bychom jen těžko hledali jednoznačnou odpověď. Přestože je toto velmi aktuální a diskutované celospolečenské téma, vždy se jedná o hrubá čísla a pouhé odhady (Surdu, 2019).

Po roce 1990 se stal objektivní informační deficit opětovným problémem. O romské minoritě scházejí v dnešní době nejen obecné údaje celostátního, krajského či lokálního charakteru, ale také chybějí i informace o její sociální, ekonomické a zdravotní situaci (Davidová et al., 2010).

K romské národnosti se vždy při sčítání lidu přihlásí jen nepatrná část příslušníků této etnické skupiny. Romové raději prohlašují, že jsou české národnosti. Ve většině případů zastírají svoji příslušnost k romské minoritě ze strachu z diskriminace nebo také proto, že se neztotožňují s romskou menšinou. Neméně pravděpodobná je také skutečnost, že nedávají slovu „národnost“ tak silný význam jako majoritní společnost. Odhadované počty Romů (250 - 300 tis.) představují číslo mnohem vyšší, než je počet lidí, kteří se skutečně k romské národnosti přihlásili (cca 12 000). Jelikož je důležité chránit lidská práva menšin, není dnes již možné vést přesnou evidenci, i když to některé instituce pro své účely dělají (Kajanová et al., 2009).

Jak je uvedeno ve Zprávě o stavu romské menšiny v České republice za rok 2017, podle kvalifikovaných odhadů koordinátorů pro záležitosti romské menšiny žilo v roce 2017 na území ČR 240 300 Romů, což představuje 2,2 % z celkové populace ČR. V porovnání s předchozí Zprávou za rok 2016 se jedná o počet 245 800 (Úřad vlády ČR, 2018).

Jak ukazuje tabulka níže, nejvíce Romů v rámci České republiky žilo v roce 2017 v Ústeckém a Moravskoslezském kraji. Je nutné upozornit, že jde o kvalifikované odhady, jež jsou pořízeny koordinátory pro romské záležitosti a romskými poradci, kteří znali dané prostředí a souvislosti, a též na základě definice: „*Za Roma považujeme takového jedince, který se za Roma sám považuje, aniž by se nutně k této příslušnosti hlásil, a/nebo je za Roma považován významnou částí svého okolí na základě skutečných či domnělých (antropologických, kulturních či sociálních) indikátorů*“ (Úřad vlády ČR, 2018).

Tabulka č. 1: Počet Romů v jednotlivých krajích v roce 2017 dle kvalifikovaného odhadu koordinátorů pro záležitosti romské menšiny

Kraj	Kvalifikovaný odhad počtu Romů	Odhad sociálně vyloučených Romů
Hl. město Praha	18 000	20 %
Jihočeský	7 000	40 %
Jihomoravský	20 700	40 %
Karlovarský	13 400	50 %
Královehradecký	10 100	50 %
Liberecký	19 400	40 %
Moravskoslezský	31 300	60 %
Olomoucký	12 400	70 %
Pardubický	4 800	40 %
Plzeňský	16 100	30 %
Středočeský	15 100	15 %
Ústecký	63 500	60 %
Vysočina	5 900	50 %
Zlínský	2 600	30 %
Celkem	240 300	50 %

Zdroj – Úřad vlády ČR, 2018

Jedním z problémů, kvůli němuž není snadné sesbírat přesná data nejen o počtu, ale víceméně všechna data o Romech, je, že sociálně vyloučení Romové migrují za dostupnějším bydlením. Některé romské rodiny během roku dokonce změni své bydliště více než jedenkrát (Úřad vlády ČR, 2018).

Romská menšina je v České republice druhou nejpočetnější skupinou, tou první je menšina slovenská. I přesto, že romská menšina je na našich územích menšinou nejstarší (žije zde více než šest set let), jsou její příslušníci v mnoha ohledech nejproblematictější především ve společenské integraci a vzájemném soužití s majoritní společností. Aby došlo ke zlepšení vztahů, je nutné poznat specifičnost a diferencovanost tohoto etnika, prohloubit tak pochopení celkového stavu, jeho příčin a důsledků vývoje, kterým v majoritní společnosti procházejí (Kajanová et al., 2009).

1.1.3 Současné sociální problémy

a) Bydlení

Přístup k bydlení a jistota bydlení patří k důležitým podmínkám k uspokojování základních lidských potřeb a úroveň bydlení je zároveň jedním z hlavních indikátorů kvality života (Šimíková a Vašečka, 2004).

Mezi nejpálčivější problémy bydlení romských příslušníků patří stáří a kvalita bytového fondu, přeplněnost bytů, vysoké náklady na chod bytů (např. plýtvání) i na údržbu bytového fondu, obývání bytů bez nájemních smluv, nedostatečná právní ochrana nájemníků a také obtížně vymahatelné pohledávky majitelů bytového fondu (Čada, 2015).

„V městských lokalitách je velká část romské komunity soustředěna v určitých typech domů a bytů. Domy obývané sociálně vyloučenými jsou v převážné většině domy nájemními. Jedná se o staré a nedostatečnou péčí města zdevastované obecní domy z období urbanizace a průmyslového rozvoje (domy s byty nižších kategorií) nebo o substandardní bydlení v tzv. holobytech“ (Šimíková a Vašečka, 2004, s.112).

Čada (2015) popisuje i vývoj situace s bydlením za poslední desetiletí v sociálně vyloučených lokalitách. Došel k výsledku, že situace se neustále zhoršuje – v některých obcích totiž byly domy osídlené Romy prodány soukromým investorům, kteří ale údržbu těchto domů zanedbávali. Byl identifikován neobyčejný nárůst lidí bydlících v ubytovnách. Jak je uvedeno, v roce 2008 bydlelo v ubytovnách 7115 dospělých osob a 3 912 dětí, které pobíraly doplatek na bydlení. V prosinci 2014 už bydlelo v jiných formách bydlení celkem 28 600 příjemců doplatku na bydlení, což je i se společně posuzovanými osobami 47 500 lidí. Z toho 27 000 (i se společně posuzovanými osobami) bydlelo na ubytovnách.

Lidé žijící v kvalitně nižších či jinak neatraktivních osidlech pak velmi často čelí mnoha sociálním problémům, jako jsou kriminalita, vandalismus, sousedské konflikty, a samozřejmě nevzdělanost, nezaměstnanost, mají zdravotní problémy aj. (Stewart, 2015). Prostorové vyloučení pak zabraňuje postoupit na sociálním žebříčku a přestěhovat se mimo vyloučenou lokalitu – důvodem jsou především nízké příjmy či diskriminace na trhu práce a bydlení (Lux a Kostecký, 2011). Ve spoustě ubytoven nemají rodiny

k dispozici vlastní sociální zařízení ani kuchyň, bojují s nedostatkem teplé vody, jsou ve velmi špatném hygienickém stavu a dle terénních pracovníků je v těchto domácnostech hojný výskyt hepatitidy A, bacilární úplavice, štěnic či svrabu (Čada, 2015).

b) Nezaměstnanost

Obecně má romská menšina ztížený přístup na trh práce. Údaje o míře nezaměstnanosti Romů se opírají jak o zastaralé odhady počtu romských obyvatel evidovaných na úřadech práce (z roku 1989), jež jsou ale velmi zkreslené (příčinou je mnoho neevidovaných nezaměstnaných), tak o novější kvalifikované odhady. Tento stav může také ovlivňovat nepravá nezaměstnanost, což představuje nejčastěji cílenou registraci na úřadu práce. Snahou je dosáhnout sociálních dávek, zdravotního a sociálního pojištění (Navrátil, 2003).

Čada (2015) popisuje výsledky jeho zkoumaných sociálně vyloučených lokalit. V průměru je podíl nezaměstnaných přibližně 80 až 85 %. Ačkoliv je tento podíl nezaměstnaných v daných sledovaných sociálně vyloučených lokalitách vysoký, není možné opovrhovat těmi 15 až 20 % obyvatel, jež práci mají, ovšem ani získání zaměstnání není většinou dostatečné k tomu, aby se dostali ze sociálního vyloučení - převážná část zaměstnání je totiž krátkodobá a s velmi nízkým příjmem.

Romové jsou nejvíce zasaženi dlouhodobou a opakovanou nezaměstnaností. Jednou z mála možností, jak získat pracovní příležitost, představují pro romskou menšinu, hlavně pro romské muže, sezonní a příležitostné formy práce. Romové tento způsob práce ve velké míře pravidelně využívají a jsou také zřejmě jedinou skupinou, která o tento způsob práce má ve zvýšené míře zájem (Navrátil, 2003). Navrátil (2003) to spojuje také s tím, že Romové odcházejí z evidence úřadu a po nějaké době se do této evidence zase vrací, kvůli čemuž mimo jiné poté tvoří vysoký podíl na opakované nezaměstnanosti. Důvodem tohoto jevu je pravděpodobně využívání těchto forem práce.

Velká část romských obyvatel v ČR je dlouhodobě nezaměstnaná a závislá na sociálních dávkách. To se převážně týká celých rodin. Výzkum sdružení Dženo (2001) uvedlo, že procento nezaměstnaných Romů dosahovalo 46,3 % s vyšší převahou nezaměstnanosti žen (Kajanová et al., 2009).

Míra nezaměstnanosti je mezi Romy dramaticky vyšší než mezi ostatními obyvateli ČR.

Romští obyvatelé vykonávají nekvalifikované práce a vydělávají méně peněz. Jejich podřadné postavení má na pracovním trhu mnoho důvodů: nedostatečná motivace k práci, nedostatečné vzdělání, nízká mobilita, upřednostňování práce načerno, zadluženost, diskriminace (Hirt a Jakoubek, 2006).

Rozšířeným způsobem, jak mohou lidé vyloučení z oficiálního trhu práce získat pracovní příležitost je, že existují i pracovní nabídky v rámci šedé ekonomiky. Především v sezoně cestářských prací můžeme vidět kolem silnic spoustu dělnických part, jež kopou výkopy, pokládají potrubí, pokrývají cesty asfaltem apod. Pro zaměstnavatele je zaměstnávání lidí „načerno“ velmi výhodné (Navrátil, 2003). Romové mají problém s diskriminací i v situacích, kdy žádají o zaměstnání především u soukromých firem. Častá je situace, kdy romský uchazeč volá do firmy, po telefonu mu potvrdí, že je místo volné, ale když Rom přijde na osobní schůzku, zaměstnavatel tvrdí, že je místo najednou obsazené (Kajanová et al., 2009).

Vysoká míra nezaměstnanosti romské populace souvisí s jejich obecně nízkým vzděláním a nízkou kvalifikací, a proto většina pracovních příležitostí, které jsou nezaměstnaným Romům skrz úřad práce nabízeny, jsou jen na omezenou dobu, nezakládají pravidelný příjem a zaměstnanci tak nemají ani potřebnou jistotu. Pokud bychom to obecně shrnuli, tak je tato skupina obyvatel uzavřena v tzv. bludném kruhu. Naprostá většina romských obyvatel je nevzdělaná a nekvalifikovaná a v současném nastavení trhu práce je jen velmi těžko zaměstnatelná. Z tohoto důvodu má tato situace negativní dopad na mladší generaci Romů, kteří mají nastoupit na pracovní trh. Jelikož děti nevidí své rodiče pracovat, tak pro ně není práce žádnou hodnotou a nejsou motivovány k tomu, aby si práci získaly (Navrátil, 2003).

c) Vzdělání

Výše při řešení nezaměstnanosti Romů byla také často zmiňována úroveň vzdělání romských obyvatel. Nezaměstnanost a vzdělání spolu totiž úzce souvisí. Platí, že čím vyšší úroveň vzdělání, tím lepší šance uplatnění na trhu práce.

Rodiče dnešních romských dětí, kteří chodili do speciálních (zvláštních) škol, kde se jim nedostávalo kvalitního vzdělání, jsou v současné době v situaci, kdy se nejsou schopni uplatnit na trhu práce (Pikalová, 2010).

Většina obyvatel ze sociálně vyloučených lokalit má maximálně základní vzdělání, přičemž základní školy, respektive školský systém, jsou významným hybatelem mezigeneračního přenosu sociálního vyloučení (Lauritzen a Nodeland, 2018). Pouhé základní vzdělání má asi 7,5 z 10 obyvatel v produktivním věku ze sociálně vyloučených lokalit (Čada, 2015). Čada (2015) se také zaměřil na lokality, kde jsou Romové menšinou, a zde pouhé základní vzdělání má zhruba 70 % obyvatel, ale v lokalitách, kde žijí pouze Romové (tedy v lokalitě etnicky homogenní), se jedná o téměř 80 % romských příslušníků se základním vzděláním, tedy nejméně o 10 % více, nejvíce osob s pouze základním vzděláním pak nalezneme v sociálně vyloučených lokalitách velkých měst.

Podle zprávy Světové banky stojí ročně Českou republiku segregace romských žáků až 16 miliard Kč. V této částce jsou zahrnuty jak výdaje státu na nezaměstnané Romy a další sociální dávky, tak sem patří i částka, která každý rok směřuje ze státního rozpočtu na neopodstatněné vzdělávání nadměrného množství romských dětí ve speciálních školách. Do této sumy patří samozřejmě i ztráty české ekonomiky na daních, jež romští obyvatelé neodvádí vůbec anebo pouze v menší míře než majorita (Pikalová, 2010).

Smutnou zprávou je, že v delším časovém období je více než jasné, že vzdělanostní úroveň romských obyvatel sociálně vyloučených lokalit není lepší, generace otců má ve většině případů spíše vyšší vzdělání než generace synů, kteří získali vzdělání po roce 1989 (Čada, 2015).

Důvod, proč podle Urbana (2015) nedochází ke zvyšování vzdělání, je např. důvod finanční. Jedná se v neposlední řadě o dojíždění dítěte ze sociálně vyloučené lokality do školy, nebo také platba pobytu na internátu, to pak představuje pro většinu romských rodin výdaj nemožný. Dalším nepřehlédnutelným faktorem, proč Romky v sociálně vyloučených lokalitách neberou na vzdělání dostatečný ohled, je jejich předčasné mateřství. Co se týče romských mužů, ti odkládají další vzdělání z důvodu finančně zabezpečit rodinu (Kajanová et al., 2009).

d) Zdravotní stav

Zdraví romských obyvatel ovlivňuje mnoho faktorů. Jedná se o determinanty zdraví. Z evropských studií je zřejmé, že romští jedinci mají horší zdravotní stav než ostatní jedinci obývající evropské země (Jackson, 2015). Údaje různých výzkumů ukazují na velkou sociokulturní podmíněnost zdravotní situace Romů, a právě mezi tyto projevy patří i samotné vnímání zdraví a přístup Romů k nemoci (Davidová et al., 2010).

Zdravotní stav romské populace v ČR ovlivňuje např. větší výskyt chronických chorob v dřívějším věku, dále výskyt větší úmrtnosti (v průměru o 10 až 15 let), častější výskyt onemocnění kardiovaskulárního systému, diabetu a větší výskyt onemocnění dýchacího a trávicího traktu. Co se týká kojenecké úmrtnosti, ta se sice snižuje, ale i přesto stále zůstává dvojnásobná (ve srovnání s majoritní populací, kde je kojenecká úmrtnost obecně velmi nízká). Romové ve větší míře než majoritní populace trpí bolestmi hlavy, bolestmi pohybového aparátu, duševními onemocněními, a v neposlední řadě i duševními chorobami spojenými s nadměrným pitím alkoholu (Janata et al., 2015).

Ministerstvo zdravotnictví rozpracovalo v roce 2015 akční plány Zdraví 2020, které se týkají celé populace České republiky, v tom případě i Romů. Konkrétní dopady na sociálně vyloučené lokality má projekt Státního zdravotního ústavu „*Podpora zdraví ve vyloučených lokalitách – snižování zdravotních nerovností*“. Tento projekt byl uhrazen z financí Ministerstva zdravotnictví a účelem projektu bylo snížit zdravotní nerovnosti především díky zvýšení zdravotní gramotnosti u cílové skupiny (Vláda ČR, 2018).

Zdravotní nerovnosti u obyvatel žijících v sociálně vyloučených lokalitách jsou způsobeny nižší úrovní vzdělání a horšími sociálně-ekonomickými podmínkami. Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit mají omezený přístup k informacím, které jsou jim ve většině případů podávány velmi nesrozumitelně a pro ně složitou formou (Janata et al., 2015). Tito lidé, kteří nemají dostatečné vzdělání, mají nízké příjmy a jsou závislí na sociálních dávkách, nedávají zdravému životnímu stylu dostatečnou pozornost, nepovažují ho za prioritu ve svém životě (Vláda ČR, 2018).

Mezi problémy, které obyvatele sociálně vyloučených lokalit ohrožují, můžeme zařadit nevhodné složení stravy, nedostatek pohybu, také riziko závislostí a nedostatečný přístup

ke zdravotní péči. Špatná výživa a špatný životní styl u dětí se může negativně projevit ve školní úspěšnosti a také v socializaci (Janata et al., 2015).

1.1.4 Současná situace romských obyvatel ve městě Jindřichův Hradec

Jindřichův Hradec leží v Jihočeském kraji v okrese Jindřichův Hradec. Podle sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 žilo v Jihočeském kraji celkem 628 336 obyvatel. K romské národnosti se v kraji přihlásilo celkem 269 obyvatel (ČSÚ, 2011), ale dle kvalifikovaných odhadů žije v Jihočeském kraji zhruba 9 tis. Romů, z toho skoro 2 tis. v sociálně vyloučených lokalitách. Početní zastoupení obyvatel romské menšiny v Jihočeském kraji lze totiž pouze odhadovat na základě terénní sociální práce romských poradců a terénních pracovníků (Kraj Jihočeský, 2014).

Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 zaznamenalo v Jindřichově Hradci 14 osob hlásící se k romské národnosti (ČSÚ, 2011), avšak Zpráva o stavu romské menšiny v Jihočeském kraji za rok 2013 (2014) uvádí, že ve městě Jindřichův Hradec, s celkovým počtem obyvatel 47 732, odhadem terénních pracovníků pobývá 1 500 osob romské národnosti. Vyloučená lokalita v Jindřichově Hradci obývaná především romskými jedinci je pouze jedna. Dle Zprávy o stavu této menšiny v Jihočeském kraji za rok 2013 žilo ve vyloučené lokalitě 50 obyvatel, kde mezi největší problémy těchto lidí patří nezaměstnanost, sběr železa, dluhy a alkohol (Kraj Jihočeský, 2014).

1.2 Bytová politika

1.2.1 Sociální bydlení

Právo na bydlení je jednoznačně právem, které má ze strany státu chránit své obyvatele. Toto právo je zakotveno v obecné podobě ve Všeobecné deklaraci lidských práv, jež je součástí Ústavy České republiky, a můžeme ho najít i v dalších dokumentech, mezi které patří Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech či Českou republikou schválená Evropská sociální charta. Právo na bydlení ale není neomezené, ve všech výše uvedených dokumentech je propojeno s danými sociálními skupinami, s rodinami nebo také se starými jedinci. Úlohou jednotlivých zemí je vytvořit takové podmínky, které dovolí co nejlépe zrealizovat toto právo (Zlonický, 2016).

Dle vývoje posledních let to vede k tomu, že na vysoké výdaje za bydlení (jedná se o nájemné, také o poplatky s ním spojené, např. energie, dále se jedná o náklady na úklid a údržbu společných prostor v domech a podobně) nemá dostatek peněz mnoho domácností, proto je mezi námi spousta skupin obyvatel, které jsou znevýhodněny v přístupu k bydlení nebo přebývají v nevyhovujícím bydlení. Z tohoto důvodu by mělo sociální bydlení pomoci daným skupinám obyvatel udržet či získat bydlení, které se řadí mezi nejzákladnější lidské potřeby, avšak tyto obyvatelé si ho nejsou schopni zajistit vlastními silami (Zlonický, 2016).

Základní představou sociálního bydlení je realizace nového systému, který bude navazovat na současný systém intervencí ze strany státu, krajů a obcí v oblasti bydlení, sociálních služeb a sociálních dávek. Důležité je, aby důstojné bydlení bylo dosažitelné všemi za rovných podmínek, a to nejen skrz vlastnické bydlení, ale zároveň s podmínkami, jež musí jednotlivci nebo také domácnosti dodržovat (MPSV, 2015).

Dle Zlonického (2016) není potřeba zavedení systému sociálního bydlení potřebná pouze v naší v České republice, ale je to celoevropský trend. Neexistuje žádná obecná definice výrazu „sociální bydlení“ platná v celé Evropě, ze které by vyplýval právní status pronajímatele, režim pronájmu, metoda financování nebo cílová skupina. Díky tomu, že základní definiční pojmy nejsou jednotné, tak vznikají rozdíly v jednotlivých státech Evropské unie v úrovni sociálního bydlení.

1.2.2 Sociálně vyloučené lokality

Sociální vyloučení a taktéž chudoba romské minority v ČR je velmi často spojována se sociálně vyloučenými lokalitami. Se sociálním vyloučením se potýká velká část Romů v ČR, nicméně ne všichni sociálně vyloučení žijí v sociálně vyloučených lokalitách. Totiž i lidé, kteří jsou dlouhodobě bez zaměstnání, závislí na dávkách sociální podpory a sociální péče, lidé, kterým chybí dovednosti a sociální kapitál potřebný pro běžný život, lidé, kteří mají také viditelné fyzické znaky podtrhující jejich znevýhodnění atd. – taci lidé nemusí žít jen pohromadě ve vyloučených oblastech (Hirt a Jakoubek, 2006).

Za sociálně vyloučenou nebo sociálním vyloučením ohroženou lokalitu v rámci výzkumu Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR je považována taková oblast, kde žije nejméně 20 osob v nevyhovujících podmínkách. Tento prostor obývá skupina lidí, jejíž

členové se sami považují za Romy anebo jsou za Romy označováni svým okolím a jsou sociálně vyloučeni. Tyto osoby pak osidlují fyzicky či symbolicky ohraničený prostor (Čada, 2015).

Davidová et al. (2010) uvádí, že sociálně vyloučené lokality vznikají v důsledku:

- přirozeného sestěhování se chudých Romů a jejich rodin do oblastí, kde je cenově dostupnější bydlení;
- vytlačování Romů a jejich rodin z lukrativních bytů a přidělování jiných náhradních bytů, které se nachází v lokalitách s vysokým počtem romského obyvatelstva, také v důsledku řízeného sestěhování (často ze strany obcí a měst) těch, kteří neplatí nájemné a těch, kteří jsou považováni za nepřizpůsobivé či problémové do ubytoven.

Pokud člověk čelí souboru problémů jako jsou nezaměstnanost, diskriminace, nízká kvalifikace, nedostatečné příjmy, nedostatečná kvalita bydlení, špatný zdravotní stav, tak lze obecně říci, že v tuto chvíli nastává sociální vyloučení. Všechny tyto problémy při vzájemném propojení tvoří bludný kruh, z něhož je obtížné, dokonce někdy i nemožné, se dostat ven (Čada, 2015).

1.2.3 Systém pomoci v hmotné nouzi

Tento systém upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění, také další právní předpisy, např. zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění a vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění.

Systém pomoci v hmotné nouzi je jedním z opatření, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení a je moderním systémem, který se snaží pomoci osobám s nízkými příjmy. Má pomáhat motivovat tyto osoby k aktivní snaze si zajistit prostředky, které by stačily k uspokojení jejich životních potřeb a to za předpokladu, že „každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci vyhýbá.“ (Petrášek, 2014).

Osoba, která se nachází v hmotné nouzi je ta, která nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry nestačí k uspokojení základních životních potřeb, a to na

úrovni, jež je přijatelná pro společnost, a zároveň tato osoba není schopna příjmy navýšit a vyřešit situaci vlastními silami (Petrášek, 2014).

Dávkami, kterými se řeší pomoc v hmotné nouzi jsou:

- Příspěvek na živobytí
- Doplatek na bydlení
- Mimořádná okamžitá pomoc

a) Příspěvek na živobytí

Příspěvek na živobytí je základní dávkou pomoci v hmotné nouzi. Pomáhají osobám či rodinám při nedostatečném příjmu.

Podle portálu MPSV (2019) vzniká na tento příspěvek nárok osobě nebo rodině, když po odečtení postačujících nákladů na bydlení nedosahuje příjem dané osoby či rodiny částky živobytí. Částka živobytí je určena pro každou osobu jednotlivě dle hodnocení její snahy a možností. Hodnotí se převážně možnost zvýšení příjmu vlastní prací, poctivým uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo jiným využitím majetku. Pro určení živobytí rodiny se jednotlivé částky živobytí osob sčítají a částka živobytí se odráží od sumy existenčního a životního minima.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění popisuje možnosti výplat příspěvku na živobytí. Dle zákona se vyplácí v tom daném kalendářním měsíci, za který náleží. Jsou stanoveny určité pravidelné lhůty, a to měsíční, týdenní, nebo denní. Záleží na tom, jak je osoba schopna spravovat své finance. Forma poskytování je peněžitá nebo věcná, nebo kombinace obou. Vyplácí se v hotovosti, poštovní poukázkou, na účet, nebo také typizovanými poukázkami, a to v případě, že by příjemce nevyužil dávku pro smysl, ke kterému je dávka určena. Také je možnost výplaty skrz elektronický platební prostředek nebo přímou úhradou závazných úhrad.

b) Doplatek na bydlení

Další dávkou pomoci v hmotné nouzi je doplatek na bydlení, který zároveň s vlastními příjmy občana a příspěvkem na bydlení ze státní sociální podpory napomáhá k uhrazení nákladů na bydlení daným jedincům či rodinám. Doplatek na bydlení je ve výši, která je stanovena tak, aby vždy po zaplacení daných nákladů na bydlení (tzn. nájmu, služeb

s bydlením spojených a nákladů za dodávky energií) zůstala osobě nebo celé rodině částka živobytí. Tato dávka je udělována vlastníkovi či nájemci užívajícímu byt. Jeho příjem pak po uhrazení odůvodněných nákladů na bydlení musí být nižší než částka jeho živobytí (Petrášek, 2014). Také je možné poskytnout tuto dávku vlastníku stavby pro individuální či rodinnou rekreaci, jež musí splňovat zákonem stanovené stavebně technické standardy kvality bydlení (MPSV, 2019).

Jak uvádí Petrášek (2014), podmínkou nároku na doplatek na bydlení je nutnost získat nárok na příspěvek na živobytí a taktéž nárok na příspěvek na bydlení ze systému státní sociální podpory. Je zde i výjimka – doplatek na bydlení může získat po přihlédnutí k celkovým sociálním a majetkovým poměrům i jedinec, jemuž příspěvek na živobytí přiznán nebyl, a to z toho důvodu, že jeho příjem přesáhl částku živobytí, ale nepřesáhl 1,3násobek této částky. Doplatek na bydlení nezíská ta osoba, která odmítne bez dostatečného odůvodnění levnější přiměřené bydlení nabízené a zprostředkované obcí, ve které má osoba trvalý pobyt.

c) Mimořádná okamžitá pomoc

Mimořádná okamžitá pomoc se poskytuje lidem, kteří se dostanou do situace, kterou je nutné bezodkladně řešit. Jedná se o stav, kdy osoba není v hmotné nouzi, ale je jí vhodné bezprostředně pomoci, jak uvádí zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění. Jedná se o případy:

- Újma na zdraví – výše dávky je taková, která doplní příjem jednotlivce do výše existenčního minima.
- Vážná mimořádná událost – např. živelní pohroma, větrná pohroma, ekologická havárie, požár apod. Výše této dávky je až do patnáctinásobku částky životního minima jednotlivce.
- Nezbytný jednorázový výdaj – např. výdaje spojené se ztrátou peněžních prostředků a to ve výši tohoto jednorázového výdaje.
- Nezbytné nebo odůvodněné náklady související se vzděláním či zájmovou činností nezaopatřených dětí. Výše dávky je až do výše těchto výdajů, maximálně v průběhu kalendářního roku do výše desetinásobku částky životního minima jednotlivce.

- Nezbytné nebo odůvodněné náklady související s nákupem nebo opravou předmětů dlouhodobé potřeby. Výše dávky je až do výše těchto výdajů, maximálně v průběhu kalendářního roku do výše desetinásobku částky životního minima jednotlivce.
- Ohrožení osoby sociálním vyloučením – jedná se např. o osoby, které se vrací z vězení, z dětských domovů, z pěstounské péče po dosažení zletilosti nebo o osoby, které se vrátili z léčby závislostí. Výše dávky je až do výše 1 000 Kč a může být během roku poskytnuta opakovaně, podmínkou je nepřesáhnout čtyřnásobek částky životního minima jednotlivce.

1.2.4 Státní sociální podpora

Hlavním cílem státní sociální podpory je podílení se státu na úhradě nákladů na výživu a ostatní potřeby rodin a dětí. Náklady pak na státní sociální podporu hradí stát ze státního rozpočtu. Aby na dané dávky měl občan nárok, musí společně s posuzovanými osobami v domácnosti mít trvalý pobyt na území České republiky (Černá et al., 2007).

a) Příspěvek na bydlení

Stát pomocí této dávky přispívá rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy na náklady spojené s bydlením, přičemž nezáleží, zda se jedná o byt obecní, družstevní, v soukromém vlastnictví nebo o bydlení ve vlastním domě (Petrášek, 2014). Poskytování příspěvku podléhá testování příjmů rodiny a nákladů na bydlení za kalendářní čtvrtletí (Černá et al., 2007).

„Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník či nájemce bytu přihlášený v bytě k trvalému pobytu, jestliže 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a zároveň těchto 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny je nižší než příslušné normativní náklady stanovené zákonem. Aktuální normativní náklady na bydlení jsou uveřejněny na www.mpssc.v.cz“ (Petrášek, 2014, s.49).

2 Cíl práce a výzkumná otázka

2.1 Cíl práce

Cílem práce je vymezit specifika bytové situace romské minority v Jindřichově Hradci z pohledu sociální práce. Konkrétním záměrem je zjistit rozdíly v úrovni bydlení Romů na ubytovnách a v bydlení ve vyloučených lokalitách.

2.2 Výzkumná otázka

Na základě výše uvedeného cíle práce byla stanovena jedna hlavní výzkumná otázka:

- Jaké jsou charakteristiky bydlení Romů v ubytovnách a vyloučených lokalitách v Jindřichově Hradci?

3 Metodika

3.1 *Metody a techniky sběru dat*

K vypracování výzkumu jsem vzhledem ke stanovenému cíli použila kvalitativní výzkumnou strategii, metodu dotazování, techniku polostrukturovaného rozhovoru, a jako metodu analýzy dat jsem zvolila případovou studii.

3.1.1 *Kvalitativní výzkum*

Kvalitativní přístup jsem zvolila z toho důvodu, že jsem potřebovala proniknout do hloubky dané problematiky intenzivním kontaktem s informanty v jejich přirozeném prostředí. Tato výzkumná strategie mi proto přišla nejvhodnější a především potřebná k mému výzkumu.

Jak uvádí Hendl (2016), nenajdeme žádný obecný způsob, jak vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkumník obvykle vybírá na počátku svého výzkumu téma a zvolí si základní výzkumné otázky, které během svého výzkumu lze přetvářet či doplňovat.

„Jde o to, do hloubky a kontextuálně zakotveně prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací“ (Švaříček et al., 2014, s. 24).

3.1.2 *Případová studie*

Jako metodu analýzy dat jsem zvolila případovou studii proto, že umožňuje co nejpřesněji popsat, pochopit, či taktéž odhalit souvislosti v každodenním životě a v bydlení mnou zkoumané skupiny osob.

Případová studie znamená detailní studium jednoho nebo několika málo případů. Podstatou je nabírat velké množství dat od jednoho nebo pouze pár jedinců, aby došlo k zachycení složitosti případu a k popisu vztahů (Hendl, 2016).

Detailní studování jednoho či několika málo případů je běžně bráno za jeden z možných způsobů, jak pochopit komplikované sociální jevy (Švaříček et al., 2014).

Výzkum případové studie je složen z níže uvedených kroků, jež na sebe vzájemně působí:

- Určení výzkumné otázky.
- Výběr případu, určení metod sběru a analýzy dat.
- Příprava sběru dat.
- Sběr dat.
- Analýza a interpretace dat.
- Příprava zprávy (Hendl, 2016).

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

V mém výzkumu tvořili výzkumný soubor muži a ženy, kteří žijí v Jindřichově Hradci ve dvou bytových domech a jedné oficiální vyloučené lokalitě. Důležité kritérium bylo, že tyto osoby se musí považovat za Romy a zároveň si zajišťovat své vlastní bydlení nebo bydlení pro svou rodinu či blízké. Mí informanti byli vybráni na základě metody „sněhové koule“, kdy jsem díky svému prvnímu informantovi získala kontakt na další členy mnou zkoumané skupiny.

Původním plánem bylo provádět výzkum na ubytovnách, ale po dotazech na Městském úřadě v Jindřichově Hradci jsem zjistila, že v Jindřichově Hradci jsou pouze dvě ubytovny: turistická a vojenská, které jsou nevhodné k mému výzkumu. Romové bydlí převážně v nájemném bydlení, a proto jsem si domluvila osobní schůzku s majitelem jednoho bytového domu v Jindřichově Hradci, kde bydlí několik romských rodin pohromadě. Majitel mi pomohl vytipovat romské obyvatele, jež by mohli se mnou rozhovory uskutečnit. Romové v bytovém domě velmi dobře spolupracovali, poskytli mi potřebné informace a taktéž mi pomohli zprostředkovat kontakt s dalšími Romy žijícími v dalším bytovém domě na předměstí města a ve vyloučené lokalitě, kde jsem posléze provedla další rozhovory potřebné k výzkumu.

Tabulka č. 2: Identifikační údaje

Informanti	Jméno	Věk	Dosažené vzdělání	Bydlení
In1	Jolana	24	základní	Bytový dům v centru JH
In2	Ivana	70	vyučena	Bytový dům v centru JH
In3	Štefan	32	vyučení	Bytový dům na předměstí JH
In4	Radka	48	základní	Bytový dům na předměstí JH
In5	Jana	39	základní	Vyloučená lokalita na okraji JH
In6	Josef	19	základní	Vyloučená lokalita na okraji JH

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

3.3 *Proces sběru dat*

Výzkum se uskutečnil v průběhu března 2018 v terénu. Majitel jednoho z bytových domů v centru Jindřichova Hradce mi pomohl zajistit první schůzku s romskou rodinou. Ze začátku jsem měla obavy, zda budou Romové ochotní odpovídat na mé otázky a jak vůbec samotné setkání bude probíhat. Nakonec se setkání vydařilo, dotazování Romové byli velmi vstřícní.

Jako úskalí, které se projevilo zejména při pořizování rozhovorů, bylo horší vyjadřování mých informantů a špatné chápání pokládaných otázek. Již na začátku rozhovorů jsem zjistila, že není možné pokládat moc komplikované otázky a že není možné očekávat nějaké delší souvislé vysvětlení. Musela jsem se ptát přímo a přizpůsobit se jejich úrovni chápání, uvažování a vyjadřovací schopností. Dopředu jsem měla připraven scénář otázek, ale odpovídalo se také i na případné podotázky, jež mi pomohly rozšířit rozhovor na dané téma.

První rozhovor trval přibližně půl hodiny a díky první romské rodině jsem se dostala ke kontaktům na další mé informanty, se kterými jsem si domluvila schůzku na následující dny. I tato setkání proběhla obdobně.

Vždy jsem po ukončení každého rozhovoru poděkovala za ochotu poskytnout rozhovor a čas.

3.4 Metoda vyhodnocování dat

Vyhodnocování výsledků jsem prováděla formou otevřeného kódování. Jak uvádí Kutnohorská (2009), otevřené kódování je základní, a především první analytický krok, na který se váže další analýza. Jedná se o určitou část analýzy, jež důkladně rozebírá, prozkoumává, porovnává a kategorizuje jednotlivé údaje (Mikkelsen, 2005).

Otevřené kódování provádíme prvním průchodem daty. Lokalizujeme přitom témata v textu a přiřazujeme jim označení. Podrobně čteme a studujeme terénní poznámky a přepis rozhovorů, abychom odhalili v datech určitá témata. Můžeme kódovat slovo po slovu, podle odstavců či dle celých textů a případů, díky čemuž nám posléze vznikají jednotlivé kategorie (Hendl, 2016).

Můj proces otevřeného kódování probíhal tak, že jsem si jednotlivě přepsané rozhovory s Romy pečlivě pročítala a zaměřovala se na zvláštnosti a odlišnosti zakotvené v rozhovorech. Na základě tohoto poznání jsem vyřadila nedůležité informace a ty důležité jsem následně rozdělila na kategorie. Aby tyto kategorie nebyly příliš obsáhlé, nakonec jsem se rozhodla vytvořit navíc subkategorie, které mi jednotlivé kategorie pro lepší přehlednost rozčlenily do více tematických celků.

3.5 Etika výzkumu

Z důvodu zachování částečné anonymity jsou jednotliví informanti v textu uváděni pouze pod křestním jménem. Pro větší přehlednost jsem každému informantovi přiřadila zkratku, a to v pořadí tak, jak byly rozhovory uskutečněny v rámci výzkumu. Z etických důvodů a z důvodu zachování anonymity dotazovaných uvádím kromě křestního jména pouze věk a dosažené vzdělání.

4 Výsledky

V kapitole „Výsledky“ provádím analýzu a interpretaci dat získaných z polostrukturovaných rozhovorů. Jednotlivé rozhovory jsem označila určitými kódy, které byly následně pro lepší přehlednost rozděleny do daných kategorií a subkategorií.

4.1 Kategorizace polostrukturovaného rozhovoru

Tabulka č. 3: Seznam kategorizačních skupin

Číslování	Kategorie	Subkategorie
1	Úroveň bydlení	a) Typ současného bydlení. b) Velikost bytu. c) Vybavení bytu. d) Spokojenost/nespokojenost s bydlením. e) Problémy při hledání bydlení.
2	Náklady na bydlení	a) Poplatky za bydlení. b) Dávky.
3	Okolí bydlení	a) Dostupnost služeb v okolí. b) Využívání sociálních služeb.
4	Předchozí bydlení	a) Porovnání současného bydlení s předchozím.
5	Vztahy	a) Vzájemné soužití. b) Konflikty se sousedy. c) Konflikty s majitelem objektu.
6	Zdraví, psychika	a) Vliv bydlení na psychiku. b) Zdravotní potíže ve vztahu k bydlení.

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

4.1.1 Kategorie 1: Úroveň bydlení

a) Typ současného bydlení

Tabulka č. 4: Typ současného bydlení

Informanti	Bytový dům v centru JH	Bytový dům na předměstí JH	Vyloučená lokalita na okraji JH
In1	x		
In2	x		
In3		x	
In4		x	
In5			x
In6			x

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

V této kategorii bylo zjišťováno, kde v současné době informanti bydlí. Odpovědi jsou zaznamenány v Tabulce č. 4. První mé informantky Jolana (In1) a Ivana (In2) žijí v bytovém domě v centru města Jindřichův Hradec. Bytový dům v centru je třípodlažní zděný objekt, kde se v prvním podlaží nacházejí komerční prostory a ve druhém a třetím podlaží jsou byty. V bezprostřední blízkosti se nachází základní škola, 100 metrů je vzdálena autobusová zastávka a 200 metrů daleko bychom našli nákupní možnosti. Vlastníkem je soukromá osoba.

První informantce (In1) typ současného bydlení v rámci možností vyhovuje. Bydlení srovnává s předchozím bydlením v domě, kde nebyly vhodné podmínky k žití: „*Jako proti minulému bydlení je tohle super. Lepší ubytovna než plesnivej barák, kde jsme bydleli dřív.*“ (In1)

Druhá dotazovaná Ivana (In2) přiznala, že i přesto, že se současným bydlením je spokojená, by se raději vrátila do svého předchozího bydliště – do vlastního domu v Lodhěřově (obec blízko Jindřichova Hradce), ze kterého se musela odstěhovat po smrti přítele: „*Není to špatný, lidi jsou tu dobrý, ale vrátila bych se zpátky do svého domu.*“

I když jsem si musela teda nosit vodu ze studny a ohřívat jí na kamnech, tak to prostě bylo naše no.“ (In2)

Štefan (In3) a Radka (In4) jsou dalšími z mých informantů, kteří žijí ve druhém bytovém domě, jenž se nachází na předměstí Jindřichova Hradce. Bytový dům na předměstí je čtyřpodlažní panelová budova bez výtahu, dříve objekt sloužil jako podniková ubytovna, která byla předělána na menší byty. Nejbližší škola se nachází 1 500 metrů daleko, autobusová zastávka i nákupní možnosti jsou vzdáleny 200 metrů. Vlastníkem je soukromá osoba vietnamského původu.

Štefan (In3) žije se svou manželkou, matkou a čtyřmi dětmi v bytovém domě na předměstí. Vzhledem k tomu, že jsou s bydlením spokojeni, žijí zde již pátým rokem. V minulosti se z důvodu nespokojenosti s bydlením stěhovali velmi často: *„My už jsme tu všichni pět let. Kdyby se nám tu nelíbilo, tak už tu dávno nejsme. Dřív jsme se stěhovali třeba i každé měsíci.“ (In3)*

I paní Radku (In4) jsem vyzpovídala na stejném místě, kde žije se svou velkou rodinou. Z bytového domu na předměstí je to do centra asi 30 minut pěšky. Informantka ale využívá na přesuny do centra Jindřichova Hradce městskou dopravu: *„Já mám tady hodně příbuzných. Je tu dcera, syn s dětmi, sestřenice s manželem, tchýně a tak. Jsme tu pohromadě, což je fajn. Do města je to kousek. Jezdím busem.“ (In4)*

Jana (In5) i Josef (In6) jsou dotazovaní žijící ve vyloučené lokalitě v Jindřichově Hradci. Vlastníkem tohoto bytového domu je Město Jindřichův Hradec. Od poslední zástavby je dům vzdálen asi 300 metrů a bezprostředně kolem něj vede cyklostezka. Autobusová zastávka je vzdálena asi 50 metrů od tohoto objektu a centrum města se nachází asi dva kilometry pěšky.

In5 a In6 se shodují, že do centra to není příliš daleko, i přesto, že se jedná o vyloučenou lokalitu. Spíše vidí sociální vyloučení v úrovni bydlení na tomto místě. Dle nich se jedná o místo, kde se vyskytují nejrůznější sociálně patologické jevy, mezi které patří dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na sociálních dávkách, kriminalita, mnoho druhů závislostí (alkoholismus, drogy, gambling apod.). Taktéž je zde nízká vzdělanost dospělé populace, s čímž pak souvisí velmi nízká motivovanost ke vzdělávání dětí. Navíc v důsledku tohoto bydlení tu není dobrý zdravotní stav většiny obyvatel.

b) Velikost bytu

Tabulka č. 5: Velikost bytu

Informanti	Vyhovující	V rámci možností	Nevyhovující
In1		x	
In2	x		
In3		x	
In4	x		
In5			x
In6			x

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

Tabulka č. 5 zaznamenává spokojenost s velikostí bytu jednotlivých informantů. Co se týče velikosti bytu, informantka Jolana (In1) přiznala, že místa není mnoho. Prostor cca 25 m² obývají 4 osoby. Navíc má tento pokoj společnou koupelnu (cca 6 m²) a chodbu (cca 6 m²) s pokojem vedlejším, kde žije další část rodiny: „*No není moc místa, ale dá se to přežít. Hlavně, že máme kde být.*“ (In1)

Pro informantku Ivanu (In2) je prostor, který sdílí se dvěma svými vnuky, dostačující: „*...ve třech se tu dá bydlet úplně v pohodě.*“ (In2)

Velikost bytu Štefana (In3) je necelých 35 m², což je nevyhovující pro 6 lidí: „*Místa je hodně málo, co se dá dělat, nic lepšího jsme nenašli. Hlavně se nám líbí v Hradci.*“ (In3). Předchozí lokace byly Pardubice, Tábor a Jihlava.

Dotazovaná Radka (In4) obývá stejně veliký byt jako Štefanova rodina, ale žije v něm méně lidí, takže s nedostatkem prostoru se nepotýká. Zbytek rodiny má zde další byt: „*My se tady máme dobře.*“ (In4)

Bytový dům ve vyloučené lokalitě je objekt se třemi podlažími a se dvěma samotnými vchody. Jednopokojové byty jsou velké cca 35 m², dvoupokojové byty jsou o něco málo větší.

Jak uvádí sama Jana (In5), byty jsou, vzhledem k počtu zde žijících obyvatel, velmi malé: „Devět lidí na 35 čtverečních metrů je dost. To člověk fakt nemá soukromí.“ (In5)

Nutno však poznamenat, že si tyto vícečetné rodiny přivedly na svět většinu svých dětí již do stávajících podmínek. Navíc si ještě sami tento prostor zmenšují přítomností psů a koček v bytě.

c) Vybavení bytu

Tabulka č. 6: Vybavení bytu

Informanti	Nedostačující	Dostačující
In1		x
In2		x
In3		x
In4		x
In5	x	
In6	x	

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

Tabulka č. 6 popisuje úroveň vybavení bytů. Dle Jolaniných (In1) slov není nic, co by výrazně scházelo. Pokoj je vybaven postelemi pro všechny členy rodiny, skříněmi, televizí a dalšími základními věcmi. Na chodbičce stojí kuchyňská linka s elektrickým vařičem, mikrovlnnou troubou a varnou konvicí. Koupelna je taktéž plně vybavena a teplá voda je zde, v porovnání s předchozím bydlením, samozřejmostí: „*No doslova luxus je to. Vždyť my jsme dřív neměli ani teplou vodu a o kuchyňských spotřebičích se nám jen mohlo zdát.*“ (In1)

Ani paní Ivana (In2) nepostrádá v bytě nic zásadního. Pouze zmínila, že by jí na pokoji vyhovoval balkón: „*Je tu asi všechno, co k životu člověk potřebuje. Akorát balkon by se mi tu hodil. Já jsem byla zvyklá celý život sedět každý ráno před baráčkem na terase u kafe a cigarety.*“ (In2)

Informant Štefan (In3) si ve své výpovědi postěžoval, že chyběly elektrické spotřebiče, které si musely zpětně sehnat. Jinak je byt vybaven standardně a vyhovuje z pohledu

lidských potřeb, jako např. teplá voda: „Ze začátku jsme se museli trochu uskromnit, ale teď je to tu fajn. Ani žádný opravy nemáme. V předchozích bydleních bylo každou chvíli něco rozbitý.“ (In3)

Ani Radka (In4) neshledala, že by jí něco zásadního ve vybavení bytu nevyhovovalo: „Dokud se mám kde umejt, kde uvařit, kde vyprat a kde se s rodinou vyspat, tak si ani nemůžu stěžovat.“ (In4)

Vytápění bytů ve vyloučené lokalitě je řešeno pouze lokálně - v každém bytě je umístěn sporák na tuhá paliva. Sociální zařízení se nacházejí ve společných prostorách a jsou tvořena pouze toaletou a umyvadlem s přívodem studené vody. K vytápění sociálního zařízení je využito podlahové topení na elektrickou energii, ostatní společné prostory vytápěny nejsou. Hygienické podmínky panující ve vyloučené lokalitě nemají dostatečnou úroveň. Je to zapříčiněno životním stylem místních obyvatel, ale také stavem celého objektu.

„Bydlení tu není lehké, musíme si topit v kamnech, na kterých i vaříme. Často nemáme čím topit. Teplá voda neteče a v koupelně, která je na chodbě, je pořád bordel, nedostaneme se ani do sprchovýho koutu.“ (In5)

„Rádi bysme si našli něco jinýho, máme všechno daleko, ale najít si něco blíž do města je bez peněz těžký, všude chtěj kauci.“ (In6)

d) Spokojenost/nespokojenost s bydlením

Tabulka č.7: Spokojenost/nespokojenost s bydlením

Informanti	Nespokojen	Spíše nespokojen	Spíše spokojen	Spokojen
In1			x	
In2		x		
In3			x	
In4			x	
In5	x			
In6	x			

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

Tabulka č.7 znázorňuje pocit spokojenosti či nespokojenosti s bydlením mých informantů. Po shrnutí veškerých plusů a mínusů je Jolana (In1) s rodinou s bydlením spokojená. Při rozhovoru často narážela na dřívější bydlení v jiném městě, kde se jí žilo ve srovnání o poznání hůře. Důležité je pro mou informantku teplo a teplá voda. Ani jedno zde nepostrádá: *„Pořád to říkám dokola – dokud je doma teplo a teče teplá voda, tak si nemám na co stěžovat a jsem šťastnej člověk.“ (In1)*

Druhá dotazovaná (In2), která vzpomíná na bydlení ve svém vlastním domě, se se současnou situací již vyrovnala a našla světlé stránky bydlení v daném domě: *„Tak jsem nad tím tolikrát přemýšlela, že jsem došla k tomu, že je to pro mě tady ideální. Kolem baráku se musí totiž furt lítat.“ (In2)*

Štefan (In3) si postěžoval na velikost bytu a zmínil, že to by byl jediný důvod, proč změnit bydlení, ale určitě by chtěli zůstat v Hradci.

Radka (In4) zmínila nespokojenost s některými ze sousedů, viz dále v dotazníku.

Jana (In5) s bydlením spokojená není, ale nemá peníze na lepší. V možnosti se přestěhovat jsou překážkou peníze i sociální vazby: *„Je to tu děsný, některé rodiny tady žijou jak zvířata, hlava na hlavě. Bydlet jinde nepřipadá v úvahu, jsme zadlužení a ani manžel se nikam stěhovat nechce, protože tu má kamarády.“ (In5)*

Josef (In6) také projevuje silnou nespokojenost se svým bydlením. Důvodem jsou především špatné hygienické podmínky – špína, zima, a soužití s některými obyvateli: *„No jo no, není to moc hezký. Je tu špína a bordel, zima. Majitel se tu o to nestará. Hodně se tu krade, lidi tu fetujou. Lepší tu nebýt. Ale není kam jít.“ (In6)*

e) Problémy při hledání bydlení

Tabulka č. 8: Problémy při hledání bydlení

Informanti	Spíše žádné	Značné
In1		x
In2		x
In3		x
In4		x
In5		x
In6		x

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

Tabulka č. 8 odpovídá na otázku týkající se problémů souvisejících s hledáním bydlení Romů. První dvě dotazované (In1, In2) se shodly na tom, že největší bariérou při hledání bydlení je bariéra pojmenovaná etnicita, která se prolínala celými rozhovory. Druhým nejčastějším důvodem pro nezískání bydlení je dle respondentek stereotypní vnímání majority.

„My jsme jenom tenkrát někam volali, ale já už jsem jim narovinu dopředu řekla, že jsem Romka a oni hned na to: nezlobte se, ale... že jako ne, že se omlouvaj, ale že mají blbé zkušenosti.“ (In1)

„Několikrát mi rovnou do telefonu řekli, že Romy neberou, nebo se na něco vymlouvali. Vůbec není lehký si najít bydlení, lidi souděj jen podle toho, že jsme Romové a vůbec je nezajímá, že jsme třeba taky normální a slušní lidi.“ (In2)

Z výpovědí je patrné, že i další dvojice informantů (In3, In4) měla problémy s hledáním ubytování. Opět velkou mírou přispěl fakt, že jsou Romové.

„Místo bydlení se neshánělo lehce. Hlavně proto, že jsme cikáni. Často se majitelé bytů ptali, jak dlouho vydržíme v jednom bytě.“ (In3)

„Sehnat byt, když jste Rom, není tak jednoduchý. Rovnou říkám, když někomu volám, že jsem Romka. Když jsem to nedělala, bylo pak pěkně trapný, jak se při osobním styku

pronajímatel tvářil a snažil se vykroutit. Nejsnazší je se dostat tam, kde už Romové jsou.“ (In4)

Jana (In5) přiznává, že problémy s hledáním bytu měla a má, ale hlavním problémem je její finanční situace: „*Vždycky narazím, když bych měla platit nájem předem. Peněz máme velmi málo a majitelé se bojí dávat byty lidem, kteří mají problémy s penězi.“ (In5)*

Josef (In6) si sám ještě bydlení nehledal, bydlí stále s rodiči. Kvůli nestálému zaměstnání a nedostatku financí by si nemohl dovolit bydlet sám.

4.1.2 Kategorie 2: Náklady na bydlení

a) Poplatky za bydlení

Tabulka č. 9: Poplatky za bydlení

Informanti	Vysoké	Vyhovující
In1		x
In2	x	
In3		x
In4		x
In5		x
In6		x

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

Tabulka č. 9 znázorňuje, jak informanti vnímají výši ceny za jejich bydlení. V konkrétním bytovém domě v centru města Jindřichův Hradec, kde žije paní Jolana (In1) s rodinou, platí celkem 12 000 Kč včetně energií, ale informantka podotkla, že v předchozím bydlení, kde platila stejnou částku, žila v mnohem horších podmínkách.

Ivana (In2) platí 9 000 Kč. Je to pro ni dost v porovnání s bydlením ve vlastním domě, kde platila pouze za energie.

Za ubytování na předměstí města platí Štefan (In3) i Radka (In4) přibližně 13 000 Kč včetně energií. Informanti se nijak kriticky k částce nevyjádřili. Štefan (In3) podotkl, že

platili dřív i více. Je zde ovšem patrný vliv města, kdy ve větších městech jsou byty obecně dražší.

Jana (In5) platí ve vyloučené lokalitě 5 000 Kč měsíčně, přičemž k tomu platí asi 1 500 Kč za elektřinu. Částka je nižší, protože se jedná o byt v městském bytovém domě, ale jak říká sama – bydlení je výrazně horší než u kamarádů, kteří bydlí v bytovém domě v centru.

Josef (In6) částku neví, protože ji platí rodiče, do domácího rozpočtu nepřispívá, pouze pomáhá otci s prací.

b) Dávky

Tabulka č. 10: Dávky

Informanti	Pobírá dávky	Nepobírá dávky
In1	x	
In2	x	
In3	x	
In4	x	
In5	x	
In6	x	

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

Tabulka č.10 ukazuje, zda informanti využívají dávek. Jolana (In1) i Ivana (In2) pobírají dávky, ale ani jedna se nechtěla k tématu blíže vyjadřovat a přecházely otázky. Je patrné, že se jedná o citlivé téma. Posléze se nakonec obě vyjádřily – paní Jolana (In1) uvedla, že ze systému státní sociální podpory pobírá příspěvek na bydlení, přídavky na děti a taktéž rodičovský příspěvek. Ze systému dávek v hmotné nouzi pobírá příspěvek na živobytí. Tento měsíc všechny dávky činily 18700 Kč. Ivana (In2) je důchodkyně, z dávek v hmotné nouzi pobírá příspěvek na živobytí, z dávek ze státní sociální podpory pobírá příspěvek na bydlení, a vzhledem k tomu, že má v pěstounské péči vnuka, tak navíc dostává dávky pěstounské péče. Ale přesnou částku nebyla schopna vyčíslit. Jak sama říká: „*Je to život z ruky do huby.*“ (In2)

Štefan (In3) uvedl, že rodina dostává od státu přídavky na děti, příspěvek na bydlení a příspěvek na živobytí. Také přiznal, že jedno z dětí trpí lehkým postižením, proto navíc dostávají dávky pro osoby se zdravotním postižením.

Radka (In4) dodržuje trend a podobně jako informantky In1 a In2 nechce o dávkách otevřeně mluvit. I ona nakonec uvedla, že pobírá stejně jako In1 rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, přídavky na své děti a ze systému hmotné nouze příspěvek na živobytí.

I u Jany (In5) se opět projevuje jistá zdrženlivost ve výpovědi. Je zřejmé, že pro většinu informantů je toto téma velmi citlivé na diskuse, alespoň se mnou. Existuje zde patrná sociální bariéra. Jana (In5) je na tom ale obdobně – pobírá příspěvek na bydlení, přídavek na dítě, rodičovský příspěvek a příspěvek na živobytí.

Josef (In6) ani zde neví, kolik rodiče pobírají. Ohledně finanční gramotnosti a přehledu o domácnosti se zdá, že toho ví velmi málo a přistupuje k těmto věcem velmi pasivně, ačkoliv už je relativně vysokého věku. V rozhovoru mimo jiné zmínil, že čeká dítě s přítelkyní a že tedy očekává, že se o dávky bude muset začít starat. Ovšem poněti, o jakou částku by se mělo jednat, nemá.

4.1.3 Kategorie 3: Okolí bydlení

a) Dostupnost služeb v okolí

Tabulka č. 11: Dostupnost služeb v okolí

Informanti	Dostačující	Průměrná	Nedostačující
In1	x		
In2	x		
In3	x		
In4	x		
In5		x	
In6		x	

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

Tabulka č. 11 představuje odpovědi na vnímání dostupnosti služeb v okolí bydliště mých informantů. První dotazovaná (In1) si na služby nestěžuje především díky poloze ubytovny, v jejíž blízkosti se nacházejí obchody, banky, pošta apod: „*Služby jsou dobrý, od ubytovny je to všude blízko. Obchody, banky a tak. Takže dobrý.*“ (In1)

Druhá informantka (In2) souhlasí s výpovědí první dotazované. Služby jsou snadno dostupné. Ze služeb ovšem využívá pouze obchodní řetězce, nikoliv MHD či cokoliv jiného. Ivana nakonec svou výpověď doplňuje tím, že služby nechce využívat z toho důvodu, že se na ní lidé dívají „skrz prsty“, což je způsobeno tím, že je Romka: „*Nakoupit máme kde, ale není to zas tak super. V obchodech na mě koukaj podivně, jak kdybych měla něco ukrást. Nic dalšího nevyužívám dá se říct.*“ (In2)

Štefan (In3) si na služby v okolí nestěžuje. Podstatné je, že se v blízkosti nachází obchod s potravinami. K využití dalších služeb v centru města mu nedělá problém využít MHD: „*My tu máme všechno. Máme kde nakoupit. A když potřebujem vyřídit něco v centru, jezdí tu autobus.*“ (In3)

Radka (In4) již dříve zmínila, že často využívá městské hromadné dopravy. Stejně jako Štefan (In3) podotkla, že v bezprostřední blízkosti je také obchod s potravinami, který je pro ni nejdůležitější. Taktéž si s rodinou zajde do blízké hospody. Služby nemocnice

vzhledem k příznivému zdravotnímu stavu moc nevyužívají. Služby kadeřnice si nemohou finančně dovolit: „*Jídlo mám kde koupit, do nemocnic díkybohu nemusíme a jiný věci jako kadeřnici nepotřebujem, nejsou na to ani peníze. Když se chceme pobavit, kousek odsud je jedna dobrá hospoda.*“ (In4)

Vyloučená lokalita je na okraji města, proto jsou veškeré služby více vzdáleny. Oba informanti (In5, In6) uvedli, že krom základních služeb (banky, obchod s potravinami, nemocnice, ...) využívají dalších služeb (např. kosmetický salón) velice sporadicky. Otázkou je, do jaké míry je to zapříčiněno odlehlostí lokality a jak moc do toho vstupuje sociální bariéra, kdy většina obyvatel daného domu jsou Romové, zatímco ve službách se Romové vyskytují minimálně, a jaké jsou toho příčiny a důsledky.

„*Jako nevadí to, že nic nemáme hned pod nosem, ale připadáme si tu odstřiženi.*“ (In5)

„*Tak svezu se busem, zajdu nakoupit a to je tak všechno.*“ (In6)

b) Využívání sociálních služeb

Tabulka č. 12: Využívání sociálních služeb

Informanti	Využívá značně	Využívá částečně	Nevyužívá
In1	x		
In2			x
In3		x	
In4			x
In5	x		
In6			x

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

Tabulka č. 12 představuje odpovědi na otázku týkající se využívání sociálních služeb. První informantka (In1) uvedla, že využívá základní sociální poradenství. Často se toto poradenství týká informací o nároku na sociální dávky, případně souvisí s vyplněním příslušných formulářů, žádostí apod. Jolana (In1) taktéž přiznala, že se dříve obrátila na Rodinnou poradnu v Jindřichově Hradci, která je jako sociální služba odborné sociální poradenství. Toto poradenství je zaměřeno na osoby v těžké životní krizi, dále krizi

předmanželské, manželské, rodinné a porozvodové. Sama ale důvod návštěvy poradny nesdělila.

Druhá informantka (In2) prý nevyužívá žádných sociálních služeb.

Štefan (In3) využívá sociální služby především kvůli handicapovanému synovi. Jedná se o odborné sociální poradenství, které poskytuje Farní charita Jindřichův Hradec.

Posláním Poradny pro lidi v nouzi je poskytnout podporu a pomoc osobě či osobám, které se ocitly v tíživé životní situaci, proto i Štefan (In3) využil této služby.

Radka (In4) sociálních služeb nevyužívá. Dříve ale chvíli žila v azylovém domě nedaleko Jindřichova Hradce.

Jana (In5) potvrdila, že využívá základní sociální poradenství. Po chvíli odmlčení přiznala, že nyní využívá také pomoc krizového centra THEIA z důvodu aktuálního zadlužení.

Josef (In6) sociální služby nevyužívá.

4.1.4 Kategorie 4: Předchozí bydlení

a) Porovnání současného bydlení s předchozím

Tabulka č. 13: Porovnání současného bydlení s předchozím

Informanti	Příznivější	Srovnatelné	Horší
In1	x		
In2			x
In3	x		
In4	x		
In5			x
In6		x	

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

Tabulka č. 13 znázorňuje porovnání současného bydlení s předchozím bydlením mých informantů. V celém rozhovoru první informantka Jolana (In1) velmi často porovnávala

současné bydlení s bydlením předchozím. Z jejich slov bylo zřejmé, že současné bydlení vyhovuje Jolaně a její rodině mnohem více. Jedná se především o lepší vztahy se sousedy a majitelem, o lepší vybavení ubytovny, větší čistotu a taktéž o dostatek teplé vody.

Ivaně (In2), jak již několikrát zmínila, se lépe žilo ve svém vlastním domě.

Štefan (In3) rekapituluje předchozí výpovědi, kde zaznělo, že bydlení v bytovém domě na předměstí v Jindřichově Hradci je ve srovnání s bydlením předchozím lepší pro něj i pro celou jeho rodinu. I vztahy s ostatními obyvateli jsou dobré: *„Jak říkám, v Hradci se nám líbí. Lepší než třeba v Pardubicích. Sice jsme už bydleli ve větším, ale taky v o dost dražším. Lidi tu nejsou špatní. Jsme tu šťastnější, a proto tady taky jsme tak dlouho.“* (In3)

Radka (In4) ocenila především to, že tu je pohromadě s rodinou a vyzdvihla i to, že se bytový dům nachází ve vhodné lokaci.

Jana (In5) srovnává předchozí bydlení, které bylo lepší a vybavenější než současné. Z většího komfortu ji do současného bydlení zavedla finanční situace: *„Dřív jsme bydleli na druhé straně Hradce, ale teď jsme tady právě kvůli penězům. Dřív jsme měli mikrovlnku, konvici, všechno tohle a tady jsme pomalu rádi za to, že svítíme.“* (In5)

Josef (In6) vypovídá, že dříve bydlela rodina různě po Českých Budějovicích, kde žili v podobných podmínkách. Často se stěhovali, když byl dítě. Nyní již několik let bydlí v Jindřichově Hradci v bytovém domě ve vyloučené lokalitě na okraji města.

4.1.5 Kategorie 5: Vztahy

a) Vzájemné soužití

Tabulka č. 14: Vzájemné soužití

Informanti	Kladné	Průměrné	Záporné
In1		x	
In2		x	
In3		x	
In4		x	
In5			x
In6			x

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

Tabulka č.14 popisuje vzájemné soužití Romů v bytových domech. Jolana (In1) žije se svým manželem a třemi dětmi v jednom pokoji, vedlejší pokoj obývá její matka a sestra s manželem a dvěma dětmi. Tyto dva pokoje mají společnou chodbu a společnou koupelnu. Vystřídat se ve společné koupelně je obtížné, přesto jsou schopni se domluvit: „*Pokoj nám stačí, ale těch koupelen by mohlo být víc. Ale tak vždycky se nějak domluvíme.*“ (In1)

Paní Ivana (In2) žije v jednom pokoji se dvěma svými vnuky. A obdobně jako u první respondentky – sdílí společnou koupelnu a chodbu s pokojem vedlejším, proto schází dostatek soukromí: „*Moc soukromí nemáme, ale dá se to.*“ (In2)

Štefan (In3) odpovídá flegmaticky. Svou rodinu miluje, proto nevidí důvod na cokoli si stěžovat: „*Je nás dost, ale jaký si to uděláš, takový to máš.*“ (In3)

Radka (In4) předběhla otázku a byla kritická k lidem v domě: „*Co vám budu povídat, je tu hodně Romů. Někteří se mezi sebou nesnesou a vznikají konflikty. Ale není to zas tak špatný, jak to zní, mohlo by být hůř.*“ (In4). O soužití se členy rodiny se Radka nezmínila.

Jana (In5) se svou rodinou vychází, ale žije jich na malém prostoru příliš, a tak postrádá soukromí: „*Člověk prostě není nikdy sám.*“ (In5)

Josef (In6) také zmiňuje nelehké podmínky, které v lokalitě panují, přesto je chápe vzhledem k rodinné finanční situaci: „*Je to blbý, že je to tu malinký, ale když nemáme peníze, tak co bysme chtěli. Musím vyjít s našima.*“ (In6)

b) Konflikty se sousedy

Tabulka č. 15: Konflikty se sousedy

Informanti	Nikdy/Vzácně	Občas	Často
In1	x		
In2	x		
In3	x		
In4	x		
In5			x
In6			x

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

Tabulka č. 15 znázorňuje výskyt konfliktů se sousedy v bytových domech. Ke konfliktům mezi sousedy a informantkami In1 a In2 víceméně nedochází. Když už k nějakému dojde, tak to je převážně kvůli zanechávání zbytečných věcí ve společných prostorech.

„Když už je nějaký problém, tak je to proto, že nejsou schopný si uklidit nepotřebný kraviny a nechaj to válet na chodbě.“ (In1)

„Tady ani o těch lidech nevím, je tu klid. Občas je teda ten bordel na chodbách, ale stačí když přijde majitel a za chvíli je uklizeno.“ (In2)

Štefan (In3) popisuje střídavě své zkušenosti. Porovnává situaci s kamarády na jiných ubytovnách a ukazuje, že výchova dětí je pro něj důležitá: *„Sem tam jsme nějaký konflikt měli, ale nic hroznýho. Hlavně mi vadí, když si neumí srovnat svý děti, co lítaj po chodbách. Ale od kamarádů vím, že jinde je to mnohem horší.“ (In3)*

Radka (In4) již odpověděla během předchozího dotazu.

Jana (In5) říká, že již několikrát musela řešit konflikt, nejen její osobní, ale i konflikty jejího manžela. Nikdy nevolala policii, protože podle jejích slov nikdy nic nevyřeší: *„Neustále tu na někoho musím křičet, ať je zticha, ať něco vypne, ať něco přestane dělat. Hodně se tu lidi perou nebo se tu něco ukradne, ale policie si jen něco sepíše a nic dál neřeší, nemá cenu je volat.“* (In5)

Josef (In6) uvádí, že on sám má konflikty typické pro jeho věkovou skupinu. Jeho rodiče také mají problémy s jinými ubytovanými, ale není to dlouhodobě vyhrcoené a emoce rychle opadnou: *„Sem tam si s vrstevníky vyměníme nějaký slova nebo si dáme i pěstí. Většinou když jsme napití. Ale druhý den jsme zase v klidu.“* (In6)

c) Konflikty s majitelem objektu

Tabulka č. 16: Konflikty s majitelem objektu

Informanti	Nikdy/Vzácně	Občas	Často
In1	x		
In2	x		
In3	x		
In4	x		
In5		x	
In6		x	

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

Tabulka č. 16 znázorňuje výskyt konfliktů s majitelem objektu. Při položení otázky, zda mají informantky In1 a In2 nějaké konflikty s majitelem, byla Jolanina (In1) i Ivanina (In2) odpověď jasná – žádné.

„Pan majitel je zlatej člověk. Vždycky vyhoví, nemám na co si stěžovat.“ (In1)

„Super chlap...slušnej. Umi si zařídit pořádek, ale to je někdy tady potřeba. A když člověk něco potřebuje tady, když třeba se něco rozbije a tak, snaží se to řešit, to se mi líbí.“ (In2)

Štefan (In3) ani Radka (In4) žádný konflikt s majitelem nezažili, ale ví o jiných na ubytovně, kteří se do křížku s majitelem dostali, výhradně kvůli dlouhodobému neplacení nájmu.

Majitelem bytového domu ve vyloučené lokalitě je Město Jindřichův Hradec, ale to podle Jany (In5) přistupuje ke správě velice zdrženlivě. Provádí jen nejnnutnější opravy: „*Město se tady o to vůbec nestará, když něco nefunguje, trvá to hrozně dlouho, než to opraví.*“ (In5)

4.1.6 Kategorie 6: Zdraví, psychika

a) Vliv bydlení na psychiku

Tabulka č. 17: Vliv bydlení na psychiku

Informanti	Žádný	Lehký	Podstatný
In1	x		
In2		x	
In3	x		
In4	x		
In5			x
In6		x	

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

Tabulka č. 17 ukazuje, jaký vliv má současné bydlení informantů na jejich psychiku. Současné bydlení u první informantky (In1) nevyvolává žádné psychické potíže. Pokud se Jolana dostane do stresu, tak je to způsobeno převážně situací finanční: „*Mně se tu bydlí dobře, takže jsem v klidu. Jako někdy jsem teda ve stresu s penězma, když nemůžu vyjít.*“ (In1)

Druhá informantka (In2) přiznává, že občas trpí nespavostí. Ta se u informantky čas od času objeví, když příliš přemýšlí a nemůže pak usnout. To je ovšem zapříčiněno pouze vzpomínkami na dřívější bydlení ve svém domě, kde prakticky vyrostla: „*Někdy nemůžu spát. Ale to nesouvisí tady s bydlením na ubytovně, ale hlavně je to proto, že mi prostě chybí ten náš barák.*“ (In2)

Štefan (In3) neshledává v současném bydlení žádné ovlivnění psychického stavu: „*Je to tu fajn, hlavně placení teď zvládneme, takže psychicky jsme na tom taky dobře.*“ (In3)

Radka (In4) taktéž potvrzuje, že jí bydlení po psychické stránce neovlivňuje: „*Jsem v pohodě.*“ (In4)

Jana (In5) se ovšem cítí velmi deprimovaná ze současného bydlení. To je způsobeno nevyhovujícími podmínkami v bytovém domě: „*Je to tu fakt šílený. Ani horkou vodu nemáme. První noci jsem tu probřečela.*“ (In5)

Josef (In6) je oproti Janě méně kritický, ale spokojen rozhodně není: „*Určitě existuje i lepší bydlení, ale tak neprší nám sem, že jo. Já se snažím si to tolik nebrat.*“ (In6)

b) Zdravotní potíže ve vztahu k bydlení

Tabulka č. 18: Zdravotní potíže ve vztahu k bydlení

Informanti	Žádné	Lehké	Podstatné
In1	x		
In2	x		
In3	x		
In4	x		
In5			x
In6			x

Zdroj – vlastní výzkum, 2019

Tabulka č.18 ukazuje, jaký vliv má současné bydlení na celkový zdravotní stav informantů.

Informantka Jolana (In1) si nemyslí, že by její současné bydlení bylo důvodem k tomu, aby více marodila či by jí přímo přihodilo nějakou nemoc: „*Maximálně jsou to ty psychický problémy, ale jako přímo konkrétní nemoci, tak to určitě ne.*“ (In1)

Paní Ivana (In2) taktéž nepocituje zhoršení zdravotního stavu vlivem současného bydlení. Jediné, co by vzhledem ke svému věku uvítala, je výtah: „*Vždyť já už jsem stará babka, tak je jasný, že nebudu jak ty mladý. Ale to je to stáří no. Je pravda, že kdyby tu byl výtah, tak by to bylo určitě lepší.*“ (In2)

Štefan (In3) vypovídá, že se neseťkal s žádnou nemocí způsobenou špínou, špatným stavem bydlení ani ničím podobným.

Radka (In4) své výpovědi uvedla, že má pouze strach o zdravotní potíže, jež by mohly být způsobeny starým zábradlím v bytové domě: „*Některý zábradlí tu sou zrezlý, jak je to starý, tak se někdy bojím, že se o to někdo řízne.*“ (In4)

Jana (In5) žijící ve vyloučené lokalitě zmiňuje problémy s hygienou, které pak způsobují u obyvatel zdravotní potíže. Jak sama uvádí, běžná je zde špína, vlhkost, plísně či prach, jež samotné respondentce přivodily několik chřipek. Navíc vlivem přítomnosti zanedbaných psů a koček je zde výskyt blech, které jsou rozšířeny po celém objektu: „*Je tu špína, vlhkost. Běžný jsou tu plísně. Nikdo tu nevytírá ani nezametá, takže všude prach. Občas z toho mám chřipky. A blechy tu má snad každej od zvířat.*“ (In5)

I Josef (In6) potvrzuje, že vyloučená lokalita nemá vyhovující podmínky pro běžný život. Po debatě s Josefem jsem se navíc dozvěděla, že v tomto bytovém domě se mimo jiné vyskytují štěnice, kterých se celý bytový dům snaží marně zbavit již několik měsíců: „*Některý místa v domě jsou fakt hrůza. Někteří to hodně zanedbávají a trpíme tu pak tím všichni. A teď ještě ty štěnice. To jsme všichni poštípaný.*“ (In6)

Pozn. V průběhu provádění mého výzkumu zahájil vlastník objektu vyloučené lokality Město Jindřichův Hradec rekonstrukci s cílem zvětšit byty a vytvořit sociální zařízení v každém z bytů. Tyto opravy byly po mém výzkumu dokončeny.

5 Diskuze

Mým záměrem bylo porovnat bydlení romské populace na ubytovnách s bydlením Romů ve vyloučených lokalitách v Jindřichově Hradci.

Hned na počátku jsem narazila na jednu podstatnou informaci, že na rozdíl od většiny měst v naší republice, nežijí v Jindřichově Hradci Romové na ubytovnách. Hlavním důvodem je, že v Jindřichově Hradci takováto zařízení nejsou a jediné ubytovací zařízení fungující jako ubytovna je ubytovna turistická, která slouží pouze turistům, a ne k dlouhodobému bydlení. Dále se zde nachází vojenská ubytovna, která slouží místní vojenské jednotce. Z tohoto důvodu jsem se obrátila na Městský úřad, zda by poskytl informaci, kde bydlí Romové, a to buď jednotlivě nebo i ve větších skupinách. Zde jsem se ale dozvěděla, že většina Romů žije v nájemních bytech. Některé byty mají Romové pronajaté přímo od města. Tyto byty se nacházejí v domech, kde je Město vlastníkem celého domu nebo jen spoluvlastník. Vyšší koncentrace Romů bydlí v bytovém domě ve vlastnictví Města. Ostatní Romové pak podle znalostí místních poměrů úředníků prý žijí v soukromých bytech a v soukromých bytových domech, mezi něž patří bytový dům v centru města a bytový dům na předměstí.

Pro porovnání jsem proto nakonec zvolila bydlení romské populace v těchto dvou soukromých bytových domech a bydlení Romů ve vyloučené lokalitě ležící na okraji města Jindřichův Hradec, která je mimo jiné dle Zprávy Jihočeského kraje o stavu romské menšiny (2013) jedinou vyloučenou lokalitou v Jindřichově Hradci.

První kategorie byla zaměřena na úroveň bydlení mých informantů. Z výsledků vyplývá, že bydlení v soukromých bytových domech je oproti bydlení ve vyloučené lokalitě o poznání lepší. Z odpovědí na otázku týkající se velikosti bytů je zřejmé, že v soukromých bytových domech jak v centru Jindřichova Hradce, tak na předměstí, obývají dané byty Romové v menším počtu než Romové v bytech ve vyloučené lokalitě. I z odpovědí na otázku na vybavení bytů a s ní související otázky spokojenosti/nespokojenosti s bydlením mých informantů je jasné, že bydlet v bytě ve vyloučené lokalitě není snadné. Z výpovědí dotazovaných žijících v obou soukromých bytových domech lze vidět, že nepostrádají základní vybavení (postele, vařič, varná konvice apod.) a teplo a teplá voda je zde samozřejmostí. Naopak obyvatelé vyloučené

lokality si stěžují především na špatné hygienické zázemí a na nepřítomnost teplé vody. Jak ale uvádí Szendy (2012), Romové často kritizují majitele objektu (někdy i oprávněně), ale faktem je, že hlavní díl viny na dezolátním stavu objektu nesou většinou sami Romové. Konkrétně ve vyloučené lokalitě se na ošresných hygienických podmínkách, především tedy ve společných prostorech, podílí svým přístupem hlavně samotní obyvatelé.

V této kategorii otázek jsem se také ptala na otázku, zda se moji informanti setkávají s překážkou při hledání bydlení, a to vzhledem k faktu, že jsou Romové. Všichni informanti se shodují, že hledání bydlení není jednoduché. Hlavní a nejčastější bariérou je pojmenovaná etnicita. Dalším nejčastějším důvodem, proč je těžké získat bydlení, je dle informantů stereotypní vnímání majority. Taktéž jedna z dotazovaných ve své výpovědi uvedla, že dalším problémem je jejich finanční situace: „*Vždycky narazím, když bych měla platit nájem předem. Peněz máme velmi málo a majitelé se bojí dávat byty lidem, kteří mají problém s penězi.*“ (In5). Slívka (2014) potvrzuje, že dostupnost bytů Romům je obecně nízká. To je způsobeno vysokými nájmy, předsudky pronajímatelů bytů a v neposlední řadě vysokými kaucemi před pronájmem bytů znemožňující byt pronajmout. To pak vede Romy uchýlit se k bydlení na ubytovnách, kde jsou nevyhovující podmínky.

Druhou zkoumanou kategorií byla kategorie zaměřená na náklady na bydlení mých informantů. Zde jsem od dotazovaných zjišťovala, jaké jsou poplatky za jejich bydlení. Taktéž jsem do této kategorie zařadila otázku, zda dotazovaní Romové pobírají dávky, případně které. Z výsledků vyplývá, že bydlení v soukromých bytových domech je dražší než bydlení ve vyloučené lokalitě na okraji města. Informanti ze soukromých bytových domů ale přiznali, že v dřívějších obydlich platili mnohem více a částka vzhledem k současné úrovni bydlení je akceptovatelná. Díky vyšší částce si obyvatelé bytového domu v centru i bytového domu na předměstí Jindřichova Hradce váží bydlení více, proto se snaží o společné prostory pečovat a udržovat jej v relativním pořádku. Ve vyloučené lokalitě je ale pohled informantů na cenu za bydlení odlišný. Částka sice není příliš vysoká, ale na druhou stranu je výše částky na úkor úrovně bydlení. Výše nájemného není tak závislá na velikosti bytu, protože byty mají podobnou rozlohu, ale spíše na počtu osob, které byt užívají. Z tohoto důvodu pak žije příliš mnoho lidí na velmi malém

prostoru. Do vyloučené lokality se pak stěhují nepřizpůsobiví obyvatelé, kteří zde vytvářejí nedůstojné hygienické podmínky. Stěny ve společných prostorech jsou špinavé či pokreslené nejen od dětí. Taktéž je běžné, že se na chodbách vyskytují exkrementy od psů a koček. S tím pak souvisí i zápach. Dveře společných prostor jsou často poškozené, rozlámané a s chybějícím kováním. Již na první pohled je vidět, že úklid společných prostor zde není obvyklý. To si ale někteří samotní obyvatelé vyloučené lokality uvědomují a jeden z mých informantů sám konstatuje: „*No jo no, není to moc hezký. Je tu špína a bordel, zima. Majitel se tu o to nestará. Hodně se tu krade, lidi tu fetujou. Lepší tu nebyť. Ale není kam jít.*“ (In6). I Navrátil (2003) uvádí, že je pro romskou komunitu typické soužití dvou či tří generací, z čehož pak v praxi vyplývá, že žije společně v malém bytě pohromadě třeba až deset lidí. Vlivem tohoto soužití je pak zapříčiněn nedostatek osobního a intimního prostoru pro každého člena domácnosti, nedostatek prostoru k učení či hraní si dětí, a především dochází ke zhoršení hygienických a zdravotních podmínek. Výsledkem tohoto způsobu života je životní standard hluboko pod průměrným standardem společnosti.

Při otázce, zda informanti využívají dávek, jsem narazila na mírnou překážku. Informanti se většinou nechtěli k této otázce příliš vyjadřovat. Nevím, z jakého důvodu zde byla jistá zdrženlivost ve výpovědích, ale je zřejmé, že pro většinu dotazovaných bylo téma týkající se sociálních dávek velmi citlivé. Možná to bylo zapříčiněno tím, že jsou nezaměstnaní, a proto musí využívat podporu od státu. Hirt a Jakoubek (2006) uvádějí, že míra nezaměstnanosti je mezi Romy dramaticky vyšší než mezi ostatními obyvateli ČR. Romští obyvatelé vykonávají nekvalifikované práce a vydělávají méně peněz. Podřadné postavení Romů má na pracovním trhu mnoho důvodů: nedostatečná motivace k práci, nedostatečné vzdělání, nízká mobilita, upřednostňování práce načerno, zadluženost, diskriminace. Na přesné částky mi kromě první informantky nebyl nikdo z ostatních dotazovaných schopen odpovědět. Pouze mi bylo sděleno, o jaké sociální dávky se jedná. Dotazovaní Romové prý nejčastěji pobírají ze systému státní sociální podpory příspěvek na bydlení, přídavky na děti a rodičovský příspěvek. Ze systému dávek v hmotné nouzi se jedná o příspěvek na živobytí. Jedna z informantek má svého vnuka v pěstounské péči, proto pobírá dávky pěstounské péče. Další z mých informantů má syna s postižením, a tak pobírá dávky pro osoby se zdravotním postižením. Navrátil (2003) uvádí, že spousta Romů neumí využívat všech příležitostí, které nabízí systém státní sociální podpory.

Důvodem je nejčastěji nevzdělanost, neinformovanost, sociální izolace, a taktéž nízká sociální kompetence Romů. Také k tomu vede vzájemná nedůvěra případných klientů romské minoritě a zaměstnanců státní správy.

Třetí kategorie se týkala otázek souvisejících s okolím bydlení. Jednalo se o otázku na dostupnost služeb v okolí a na využívání sociálních služeb. Nejlepší dostupnost služeb je samozřejmě v centru města, kde se v bezprostřední blízkosti nachází škola, MHD zastávka, obchody s potravinami a jiným zbožím, lékárny, kosmetické salóny apod. Ani na předměstí není dostupnost služeb špatná, i zde se nedaleko nachází MHD zastávka a obchod s potravinami. Co se týče vyloučené lokality na okraji města, informanti se zde shodli, že i přesto, že se jedná o vyloučenou lokalitu, dostupnost služeb je přijatelná, vzhledem k tomu, že vzdálenost od města je malá a díky MHD se dopraví kamkoliv a poměrně během chvíle. Celkově ale dotazovaní přiznali, že služby příliš nevyužívají, a to díky své nepříznivé finanční situaci. Nejčastěji se pouze jedná o nákup potravin a jednou za čas o nákup oblečení a hygienických potřeb. Služby jako např. kadeřnictví, kavárnu apod. si nemohou dovolit.

Otázka na využívání sociálních služeb mými informanty přinesla s sebou jistá úskalí, a to ta, že ani jeden z mých dotazovaných nevěděl, co sociální služby znamenají. Proto jsem musela vysvětlit pojem „sociální služby“. Tato překážka v neznalosti pojmu mě ale příliš nepřekvapila. I mé okolí často neví, co si pod sociálními službami představit, i když jich spousta z nich nevědomky využívá. Po objasnění pojmu jsem se ale přesto nedočkala konkrétních odpovědí, musela jsem tedy uvést konkrétní příklady sociálních služeb, jež by moji informanti mohli případně využívat. Nakonec jsem se dozvěděla, že moji informanti využívají nejčastěji základní sociální poradenství, které souvisí s informacemi o nároku na sociální dávky a s vyplněním příslušných formulářů, žádostí apod. Jedna z informantek využila služeb Rodinné poradny v Jindřichově Hradci, která se zaměřuje na osoby v těžké životní krizi. Jeden z mých informantů má handicapovaného syna, proto využívá pomoc Farní charity Jindřichův Hradec, jež se snaží poskytnout podporu a pomoc osobě či osobám, které se ocitly v tíživé životní situaci. Také jedna z dotazovaných uvedla, že využívá pomoc krizového centra THEIA z důvodu aktuálního zadlužení.

Čtvrtá kategorie zahrnuje pouze otázku, kde informanti srovnávají současné bydlení s bydlením předchozím. S ohledem na to, že moji informanti vystřídali spoustu bydlíšť

v rámci města i v jiných městech, myslím si, že jejich srovnání současného bydlení s předchozím by mělo být objektivní. Souhrnem lze říci, že současné bydlení v bytových domech v centru i na předměstí Jindřichova Hradce je v porovnání dotazovaných zde žijících přijatelnější a více vyhovující než bydlení předchozí. Naopak dotazovaní žijící ve vyloučené lokalitě na okraji Jindřichova Hradce jsou k současnému bydlení více skeptičtější, přesto ani jeden z informantů nepotvrdil, že by předchozí bydlení (např. v Českých Budějovicích) bylo lepší, spíše poznamenali, že úroveň bydlení je obdobná. Jak je uvedeno ve Zprávě o stavu romské menšiny v České republice (2017), romské rodiny změni bydliště během roku i několikrát. Koordinátoři ale potvrzují, že se Romové stěhují spíše uvnitř měst a krajů.

Pátá kategorie se zabývá otázkami související s tím, jaké vztahy mají a jak vycházejí informanti se svými spolubydlícími (jedná se o členy rodiny), se sousedy a s majitelem objektu. Vzhledem k tomu, že moji informanti mají početné rodiny a své byty sdílejí s jejími členy, vztahy jsou vcelku přívětivé. Neshody vznikají pouze v důsledku nedostatku soukromí a nedostatku prostoru v jednom bytě, ale ve většině případů rozpory v rámci rodiny nevznikají. Spory s dalšími obyvateli bytových domů příležitostně nastávají, ale nejedná se o nic zásadního. Často vznikají kvůli nepořádku ve společných prostorech nebo v důsledku nadměrného hluku, ale obyvatelé se to snaží řešit v poklidu. Pouze ve vyloučené lokalitě obyvatelé přiznali, že sem tam je těžší s ostatními vyjít vzhledem k tomu, že zde žijí i lidé například závislí na alkoholu. Odpovědi na otázku týkající se vztahu s vlastníkem objektu byly obdobné – konflikty víceméně nevznikají. Informanti žijící v centru a na předměstí v bytových domech mají vztah s majitelem dobrý. Neshody vznikají pouze tehdy, když obyvatelé neplatí nájem či je zde nepořádek. Samotní obyvatelé ale majitele chápou. Jsou sami rádi, že vlastníci o své bytové domy pečují, udržují je v čistotě a vedou své nájemníky k důstojnému životu. Majitelem vyloučené lokality je Město Jindřichův Hradec. To ale ke správě bytového domu přistupuje vcelku zdrženlivě. Obyvatelé si stěžují na neřešení nepořádku a neřešení konfliktů uvnitř objektu. Kvůli nedostatečné správě objektu to uvnitř vypadá tak, jak vypadá.

Šestá kategorie je zaměřena na zdraví a psychiku ve vztahu k bydlení. Konkrétně se jednalo o otázku, zda mají informanti pocit, že by současné bydlení mělo vliv na jejich

psychiku. Z výpovědí dotazovaných obývajících bytový dům v centru a na předměstí je zjevné, že bydlení je nijak psychicky neovlivňuje. Pokud se již nějaký informant dostal do duševních těžkostí, nebylo to způsobeno vlivem současného bydlení, ale často jejich stávající finanční situací, kdy mají obavy, zda zvládnou vystačit peněžitě. Naopak bydlení ve vyloučené lokalitě u tázaných psychické problémy vyvolává. Zapříčiňuje jej především nízká úroveň hygienických podmínek v lokalitě, jež je způsobena chováním místních obyvatel a taktéž stavební povahou objektu. Chybějící teplá voda a absence sprchových koutů ve společných sociálních zařízeních je jedním z mnoha důvodů psychické nepohody nájemníků bytového domu ve vyloučené lokalitě. Jak uvádí Matoušek (2013), krize těchto vyloučených lokalit se zvětšuje tím, že je opouští střední třída. Ti, kteří zůstávají, se vyskytují tam, kde není legálně placené zaměstnání. Tím se pak zvyšuje závislost na sociálních dávkách, zůstávají v prostředí rostoucího násilí, a především v prostředí zhoršených životních podmínek.

Další otázka se týkala toho, zda mají informanti nějaké zdravotní potíže, jež by byly způsobeny současným bydlením. Co se týče této otázky, i zde jsem shledala příčiny zhoršení zdravotního stavu vlivem stávajícího bydlení pouze v bydlení ve vyloučené lokalitě. Oba tázaní byli konkrétnější co do příčiny a přímo uvedli, že bylo chybou sestěhovat tolik problémových rodin dohromady, avšak neuznávají svůj podíl na současném stavu. Nynější stav přičítají „těm předtím“. Dle Janaty (2015) je trendem dnešní doby vystěhovat Romy do vyloučených lokalit, kde jsou nejenže nevyhovující stavební parametry, ale také jsou místem přežívání hlodavců, parazitů, ale taktéž místem vyskytujících se plísni. Tyto plísně se nesnadno odstraňují a mohou zapříčinit větší zdravotní problémy než zmínění hlodavci, štěnice, vši a blechy. Dýchací potíže, alergie, i astma mohou být následky expozice plísni na zdech.

6 Závěr

Výzkumným cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, analyzovat a popsat rozdíly v úrovni bydlení Romů na ubytovnách a v bydlení ve vyloučených lokalitách v Jindřichově Hradci. Pro naplnění cíle práce jsem si stanovila jednu základní výzkumnou otázku:

Výzkumná otázka: Jaké jsou charakteristiky bydlení Romů v ubytovnách a vyloučených lokalitách v Jindřichově Hradci?

Výzkumná otázka byla stanovena již na počátku psaní mé bakalářské práce a původně byla směřována na ubytovny a vyloučené lokality v Jindřichově Hradci. Jak ale výše zmiňuji, v průběhu psaní své práce jsem zjistila, že v Jindřichově Hradci bychom jen těžko hledali ubytovací zařízení fungující jako ubytovna, kde se soustřeďuje a žije více romských obyvatel najednou, proto jsem se rozhodla s vyloučenou lokalitou porovnat bytové domy. Díky získaným informacím jsem dospěla k závěru, že se v Jindřichově Hradci nacházejí dva bytové domy, kde romští obyvatelé žijí pohromadě ve větších skupinách, a tak jsou vhodné k mému výzkumu. Taktéž bylo zjištěno, že vyloučená lokalita je zde pouze jedna, tudíž byly dva bytové domy porovnávány s jedinou vyloučenou lokalitou.

Výzkum prokázal, že bydlení v soukromých bytových domech je pro romskou menšinu příznivější než bydlení ve vyloučené lokalitě na okraji města Jindřichův Hradec. Díky rozhovorům s mými informanty došlo k zjištění, že soukromé bytové domy zajišťují důstojnější bydlení, a to téměř ve všech zkoumaných kategoriích – tedy ať už se jedná o lepší vybavení bytů, větší dostupnost služeb v okolí, menší zdravotní a psychické problémy související s bydlením či příznivější hygienické podmínky.

Dle mého názoru je velkým problémem to, že vlastník vyloučené lokality (tedy Město Jindřichův Hradec) nepřistupuje ke správě této lokality tak, jak by měl. Město se sice snaží v poslední době nemovitost udržovat ve funkčním stavu a zajistit kvalitní bydlení, přesto zůstává lokalita vyloučenou vzhledem ke svým obyvatelům. Taktéž je to dáno i umístěním tohoto domu – dům je umístěn na okraji města, čímž je téměř odtržen od ostatních obyvatel.

Ideální by bylo, kdyby došlo k začlenění obyvatel vyloučené lokality do společnosti, a tím by taková lokalita mohla úplně zaniknout. Bohužel je to takový cíl, kterého je možné dosáhnout pouze dlouhodobými integračními aktivitami. Zásadním úskalím lidí obývajících vyloučenou lokalitu je jejich nedostatečná motivace pro řešení jejich životní situace, která vznikla dlouhodobým nepříznivým stavem této lokality. Nyní je téměř nemožné najít jednoduché a efektivní řešení, jak stav ve vyloučené lokalitě změnit k lepšímu. Vyloučená lokalita má již poměrně dost obyvatel a mnoho z nich nemá zájem stávající situaci řešit. Z toho vyplývá, že není snadné hnout s touto skupinou jako s celkem, proto by bylo vhodné pracovat s jejími jednotlivci, tedy pomoci těm, kteří mají zájem o integraci do společnosti, a tím by mohlo dojít k postupnému rozmělnění této skupiny.

Musím ale taktéž poukázat na obrovský paradox města Jindřichův Hradec. I přesto, že samotné Město Jindřichův Hradec si je vědomo toho, že ideálním krokem k eliminaci sociálního vyloučení je, aby vyloučená lokalita v našem městě nebyla žádná, nesouhlasí s budováním soukromých bytových domů a následným sestěhováním Romů do těchto domů. Městu se především nelíbí typ takového podnikání, kdy soukromí podnikatelé vedou svůj byznys na úkor životní situace Romů, tedy to, že primárním účelem tohoto podnikání je inkasování sociálních příspěvků na předražené nájemné. S tím ale vlastníci bytových domů rozhodně nesouhlasí. A není divu. Podle mého názoru, a taktéž dle výsledků mého výzkumu, se vlastníci bytových domů v Jindřichově Hradci o objekt starají pečlivěji. Pokud je zde nájemné přece jen o něco dražší než ve vyloučené lokalitě, tak je to způsobeno tím, že při pohybu takovýchto nájemníků je například potřeba byty znovu vymalovávat, opravovat a vznikají i jiné náklady. Taktéž je z mého výzkumu zřejmé, že vlastníci soukromých bytových domů dokáží mnohem více motivovat romské obyvatele k řádnějšímu způsobu života a to tím, že požadují po obyvatelích například pravidelné platby či pravidelné úklidy společných prostor a svědomitě na to dohlížejí. Sama proto nevidím na budování takovýchto objektů nic špatného, naopak. Důležité je, že samotní obyvatelé žijící v bytových domech jsou v rámci možností spokojeni, což si myslím, je klíčem k úspěchu. Bohužel náhled Města na tuto situaci je zřejmě ovlivněn občany města Jindřichův Hradec, kteří jsou k budování těchto domů také velice skeptičtí. Mají strach, že eventuální výstavba nových bytových domů přiláká do města nové Romy z dalších koutů České republiky. Občané Jindřichova Hradce ovlivněni svými předsudky

o Romech se tak nezdídko obrací na vedení města s otázkami, zda mohou odmítnout s novými přistěhovalci bydlet. S jejich usídlením zde nesouhlasí téměř nikdo. Obávají se, že jim zdevastují město, téměř bezdůvodně se bojí o své děti či vyjít na ulici, a to i přesto, že Jindřichův Hradec je v současné době stále velmi bezpečné město s nízkou kriminalitou. Co si ale tedy Město a jeho občané představují s Romy udělat?

I když si myslím, že se mi nakonec souhrnně povedlo cíl naplnit a odpovědět na výzkumnou otázku, nepovažuji svou práci za úplnou. Beru ji pouze jako malé nahlédnutí do života romské populace. Mám pocit, že čím více informací jsem se snažila získat o dané problematice Romů, tím jsem měla potřebu nahlédnout i mnohem dál a odhalit co nejvíce. V hlavě se mi tvořily další a další otázky, na něž by bylo zajímavé také odpovědět, ale rozsah bakalářské práce toto nedovoluje. Přesto musím konstatovat, že výběru mého tématu nelituji a rozhodně se budu zajímat, jak se tato situace bude vyvíjet do budoucna.

7 Seznam literatury

1. ČADA, K., 2015. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Evropský sociální fond v ČR [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/detail-clanku/-/asset_publisher/BBFAoaudKGfE/content/analiza-socialne-vyloucenych-lokalit-v-cr.
2. ČERNÁ, J. et al., 2007. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 230 s. ISBN 978-80-7380-019-2.
3. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011*. czso.cz [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide.
4. DAVIDOVÁ, E. et al., 2010. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton. 256 s. ISBN 978-80-7387-428-5.
5. HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
6. HIRT, T. JAKOUBEK, M. (eds.), 2006. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 414 s. ISBN 80-86898-76-8.
7. JACKSON, Y. et al., 2015. *Roma populations and Health*. Editions Medecine et Hygiene. ISSN 16609379.
8. JANATA, H., 2015. *Podpora zdraví ve vyloučených lokalitách – snižování zdravotních nerovností*. Státní zdravotní ústav [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/documents/czpzp/nerovnosti/2016/Podpora_zdravi_ve_vyloucenych_lokalitach_jip_005_.pdf.

9. KAJANOVÁ, A. et al., 2009. *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami: etnické, marginální a rizikové skupiny*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. 103 s. ISBN 978-80-7394-181-9.
10. KRAJ JIHOČESKÝ, 2014. *Zpráva o stavu romské menšiny v Jihočeském kraji za rok 2013*. Kraj Jihočeský [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: https://www.kraj-jihocesky.cz/1664/integrace_romske_mensiny.htm.
11. KUTNOHORSKÁ, J., 2009. *Výzkum v ošetrovatelství*. 1. vydání. Praha: Grada. 175 s. ISBN:978-80-247-2713-4.
12. LAURITZEN, S.M., NODELANDN, T.S., 2018. *“What is the problem represented to be?” Two decades of research on Roma and education in Europe*. Elsevier Ltd. ISSN 1747938X.
13. LUX, M., KOSTELECKÝ, T. (eds.), 2011. *Bytová politika: teorie a inovace pro praxi*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 229 s. ISBN 978-80-7419-068-1.
14. MATOUŠEK, O., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
15. MIKKELSEN, B., 2005. *Methods for development work and research: a new guide for practitioners*. Second edition. New Delhi: Sage Publications. 373 s. ISBN 81-7829-482-6.
16. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR, 2015. *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015 – 2025*. MPSV.cz [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/22514/Koncepce_soc_bydleni_2015.pdf.
17. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR, 2019. *Příspěvek na živobytí*. MPSV.cz [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/5>.

18. NAVRÁTIL, P., 2003. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál. 224 s. ISBN 80-7178-741-8.
19. NIKOLAI, T. et al., 2007. *Příběhy ze špatné čtvrti, aneb, Jak pracovat s tématem segregace nejen ve školství*. Praha: Člověk v tísni. 118 s. ISBN 978-80-86961-45-3.
20. PETRÁŠEK, J., 2014. *Sociální politika*. 2. vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. 140 s. ISBN 978-80-7452-033-4.
21. PIKALOVÁ, I., 2010. *Problém s Romy vyřeší jedinečně vzdělání*. Liga lidských práv [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: <http://lp.cz/2010/11/problem-s-romy-vyresi-jedine-vzdelani/>.
22. SLÍVKA, R., 2014. *Integrace romské menšiny: Zpráva o stavu romské menšiny v kraji za rok 2013*. Kraj-jihocesky.cz [online]. [cit.2019-04-08]. Dostupné z: http://www.kraj-jihocesky.cz/1664/integrace_romske_mensiny.htm.
23. STEWART, M., 2015. *Roma People*. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. Second edition. Elsevier Inc. ISBN: 978-008097087-5;978-008097086-8.
24. SURDU, M., 2019. *Why the “real” numbers on Roma are fictitious: Revisiting practices of ethnic quantification*. SAGE Publications Ltd. ISSN: 14687968.
25. SZENDY, P., 2012. Problém nevyhovujícího bydlení Romů může být brzy vyřešen. *Eportal* [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: <https://www.eportal.cz/Articles/5305-problem-nevyhovujiciho-bydleni-romu-muze-byt-brzy-vyresen-panove-vishwanathane-a-kocabe-konejte-uz-konecne.aspx>.
26. ŠIMÍKOVÁ, I., VAŠEČKA, I., 2004. *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. Brno: Barrister & Principal. 211 s. ISBN 80-7364-009-0.
27. ŠVARŤÍČEK, R. et al., 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2.vydání. Praha: Portál. 384 s. ISBN 978-80-262-0644-6.

28. URBAN, D., 2015. *Sociální práce s romskými rodinami*. 1.vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. 108 s. ISBN 978-80-7422-457-7.
29. VLÁDA ČR, 2018. *Zpráva o stavu romské menšiny za rok 2017*. Vlada.cz [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z:
<https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2017.pdf>.
30. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, 2006. In: Sbíрка zákonů České republiky. Částka 37. ISSN 1211-1244.
31. ZLONICKÝ, J., 2016. *Sociální bydlení – proč a jak?* Sociální práce [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z:
<http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=856>.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Počet Romů v jednotlivých krajích v roce 2017 dle kvalifikovaného odhadu koordinátorů pro záležitosti romské menšiny	13
Tabulka č. 2: Identifikační údaje	28
Tabulka č. 3: Seznam kategorizačních skupin	30
Tabulka č. 4: Typ současného bydlení	31
Tabulka č. 5: Velikost bytu	33
Tabulka č. 6: Vybavení bytu	34
Tabulka č. 7: Spokojenost/nespokojenost s bydlením	35
Tabulka č. 8: Problémy při hledání bydlení	37
Tabulka č. 9: Poplatky za bydlení	38
Tabulka č. 10: Dávky	39
Tabulka č. 11: Dostupnost služeb v okolí	41
Tabulka č. 12: Využívání sociálních služeb	42
Tabulka č. 13: Porovnání současného bydlení s předchozím.....	43
Tabulka č. 14: Vzájemné soužití	45
Tabulka č. 15: Konflikty se sousedy	46
Tabulka č. 16: Konflikty s majitelem objektu.....	47
Tabulka č. 17: Vliv bydlení na psychiku.....	48
Tabulka č. 18: Zdravotní potíže ve vztahu k bydlení	49